

EESTI KUUES ARUANNE
EUROOPA NÕUKOGU
RAHVUSVÄHEMUSTE KAITSE RAAMKONVENTSIOONI
TÄITMISE KOHTA

2024

Sissejuhatus

1. Eesti kuues Euroopa Nõukogu (EN) rahvusvähemuste kaitse raamkonventsiooni (edaspidi *raamkonventsioon* või *konventsioon*) täitmise aruanne keskendub ajavahemikule 2019 –2023, kuid käsitletud on ka olulisi arenguid 2024. aasta alguses. Statistika on esitatud olenevalt selle kättesaadavusest perioodil 2019-2023. Aruanne kajastab seadusandlikke, haldus- ning muid abinõusid konventsioonis sätestatud õiguste elluviimiseks ning kommentaare nõuandekomitee soovitudele Eesti viiendale aruandele.

2. Konventsiooni valdkonda kuuluvad teemad on mitme ministeeriumi haldusalas. Integratsioonipoliitikaga seotud ülesanded, sh tingimuste loomine rahvusvähemuste kultuurielu arenguks ja nende lõimimiseks Eesti ühiskonda, on Kultuuriministeeriumi pädevuses. Aruande koostamises osalesid Haridus- ja Teadusministeerium, Justiitsministeerium, Kultuuriministeerium, Siseministeerium, Rahandusministeerium (Statistikaamet), Regionaal- ja Põllumajandusministeerium, Riigikantselei, Sotsiaalministeerium, Välisministeerium. Aruanne kajastab Riigikantselei, õiguskantsleri ja soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku edastatud informatsiooni.

3. Eesti ametiasutused hindavad kõrgelt jätkuvat dialoogi EN nõuandekomiteega ning jätkavad jõupingutusi, et edendada raamkonventsiooniga tagatud õiguste laialdasem elluviimine erinevatel tasanditel nii seadusandluses kui praktikas.

Riigisisesed peamised arengud pärast viiendat aruandetsükli

4. Kuuenda aruandetsükli olulise arenguna saab välja tuua 2021. aastal valminud sidusa ja kaasava ühiskonna arendamisele suunatud Sidusa Eesti arengukava 2021-2030 (edaspidi Sidusa Eesti arengukava), mis on osa Eesti pikaajalisest riikliku integratsioonipoliitikast ning loogiline jätk Eesti 2014–2020 lõimumiskavale. Rahvusvähemused on lõimumiskavade oluline sihtrühm ning nende esindajad on olnud läbi aastate kaasatud lõimumiskavade ettevalmistamisesse ning järelevalve teostamisse.

5. Sidusa Eesti arengukavas keskendutakse lõimumise, sh kohanemise, üleilmse eestluse, kodanikuühiskonna ning rahvastikuarvestuse edendamisele, mis on peamiselt Kultuuriministeeriumi, Siseministeeriumi ja Välisministeeriumi vastutada, kuid millele aitavad kaasa mitu teist ministeeriumi oma tegevustega.

6. Sidusa Eesti arengukava kohaselt on Eesti kestlik rahvusriik, kus kõigil on hea elada. Eesti inimesed on koostöömeelsed, jagavad ühist Eesti kultuuriruumi, väärtustavad Eesti riiki ja tunnevad ühtekuuluvust, sõltumata emakeelest, kultuuritaustast või elukohast. Mitmekesises Eestis jagavad kõik inimesed demokraatlikke väärtusi ja kannavad ühist Eesti identiteeti. Riigi tegevus on inimesekeskne ja toetab kogukondade arengut. Kõik inimesed tunnevad, et nad on väärtustatud ja kaasatud. Eesti inimesed soovivad oma elu Eestiga siduda, nad osalevad aktiivselt kogukondlikus ja ühiskondlikus elus ning aitavad kaasa riigi arengule – selleks on

neil palju mitmesuguseid võimalusi nii Eestis kui ka välismaal elades.

7. Teiseks oluliseks arenguks on jätkamine 1992. aastal alanud järk-järgulise üleminekuga riigikeelsele haridusele. 2022. aasta detsembris võttis Riigikogu vastu seadusemuudatused, mis on vajalikud riigikeelsele õppele üleminekuks lasteaedades ning 1. ja 4. klassides 2024. aasta sügisel, eesmärgiga minna 2030. aastaks üle täielikult riigikeelsele haridussüsteemile.

8. Riigikeelsele õppele ülemineku otsuse tegemisel võeti arvesse vajadust toetada Eestis elavate eri emakeelte ja rahvuste lõimumist Eesti ühiskonnas, tööturul ning keele- ja kultuuriruumis tervikuna. Ühtne haridussüsteem loob selleks parimad eeldused. Üleminek riigikeelsele haridusele ei puuduta rahvusvähemuste erakoole.

9. Riigikeelsele õppele ülemineku eesmärk on pakkuda kõigile Eesti lastele, olenemata emakeelest, võimalust omandada kvaliteetne eestikeelne haridus. Kõigi Eesti koolide ja lasteaedade üleviimine eesti keelele on laste ja noorte endi huvides, kuna eestikeelne õppetöö aitab lastel ja noortel lõimuda Eesti kultuuri- ja väärtusruumi, nii et nad ei kaota oma identiteeti, kuid laiendavad oma valikuvõimalusi, suurendab ühiskonna sidusust ning vähendab nii hariduslikku kui ka sotsiaalmajanduslikku eraldatust.

10. Riigikeelsele õppele üleminekul toetatakse eesti keelest erineva emakeelega õpilaste oma emakeele õpet nii haridussüsteemis kui ka pühapäevakoolides.

11. Rahvusvahelist üldsust šokeerinud Venemaa täiemahuline agressioon Ukraina vastu on otseselt mõjutanud ka Eesti ühiskonda. Eestisse on kolinud arvukalt sõjakoleduste eest pagunud Ukraina sõjapõgenikke. Eestis on ajutise kaitse staatust taotlenud 51 657 ning rahvusvahelise kaitse staatust 6 689 Ukraina kodanikku (10.03.2024 seisuga). Eesti riik pakub sõjapõgenikele erinevaid kohanemist toetavaid tugiteenuseid.

12. Ülejäänud olulistest arengutest nii seadusandluses kui praktikas antakse ülevaade all erinevate artiklite all.

II Ministrite komitee otsuse soovitude elluviimine: konventsiooni sätete rakendamine selle artiklite kaupa

Artikkel 3

Raamkonventsiooni kohaldamise ulatus

Nõuandekomitee soovitab tungivalt ametiasutustel järgida avatud ja kõikehõlmavat lähenemisviisi raamkonventsiooni isikliku kohaldamisala suhtes ning kordab oma üleskutset kaaluda raamkonventsioonist tuleneva kaitse laiendamist ka pikaajalistele elanikele, kellel puudub Eesti kodakondsus.

13. Eesti järgib nõuandekomitee soovitust raamkonventsiooni kohaldamisel tagades rahvusvähemusse kuuluvate isikutele võimaluse kasutada raamkonventsiooniga tagatud õigused. Eesti on alates 2000. aastast viinud ellu riikliku integratsioonipoliitikast, mis on suunatud

ühiskonna sidususe edendamisele ning elanike lõimimisele ühiskonda. vt nt art. 6 all esitatud informatsiooni.

Kodakondsus

Nõuandekomitee kutsub ametiasutusi üles jätkama jõupingutusi kodakondsuseta isikute arvu vähendamiseks, hõlbustades veelgi pikaajaliste elanike juurdepääsu kodakondsusele ja tehes rohkem jõupingutusi, et suurendada teadlikkust kodakondsuse eelistest.

14. Eesti viib ellu tasakaalustatud kodakondsuspoliitikat, mis toetab Eesti kodakondsuse omandamist ja kodanikustaatus väärtustamist. Eesti jätkab meetmete rakendamist, et suurendada inimeste huvi kodakondsuse taotlemise vastu. Eesmärgi täitumisele on kaasa aidanud kodakondsuse seaduse muudatused ning erinevad teavitustegevused, mille tulemusena on määratlemata kodakondsusega inimeste arv jätkuvalt vähenemas.

15. Võrreldes eelmise aruandeperioodiga alates 2019. aasta algusest on määratlemata kodakondsusega isikute arv oluliselt vähenenud. Rahvastikuregistri andmetel on 01.05.2024 seisuga 61 401 kehtivat elamisluba või elamisõigust omavat määratlemata kodakondsusega isikut, kelle elukoht on registreeritud Eestis.

16. 17.02.2020 jõustusid kodakondsuse seaduse muudatused, millega laiendati alaealiste ringi, kes saavad soodsamatel tingimustel Eesti kodakondsuse. Muudatuse kohaselt saab alaealine, kes on Eestis sündinud või kes asub kohe pärast sündi koos Eesti alalisest elanikust vanema või vanematega püsivalt Eestisse elama ja omab pikaajalise elaniku elamisluba või alalist elamisõigust ja kelle ühte vanematest ei pea ükski riik kehtivate seaduste alusel oma kodanikuks ja kelle teine vanem on muu riigi kodanik, Eesti kodakondsuse seadusliku esindaja taotlusel, kui alaealise vanem või vanavanem oli 1991. aasta 20. augusti seisuga Eesti elanik.

17. 01.01.2019 jõustunud kodakondsuse seadus nägi ette võimaluse saada tasuta eesti keele õpet ja keeleõppe ajaks tasustatud puhkust, aruande esitamise ajaks on seda võimalust kasutanud 1243 inimest, neist 396 on esitanud taotluse kodakondsuse saamiseks. Senine praktika on näidanud, et vajadus ja huvi keeleõppelepingute vastu Eesti kodakondsuse omandamiseks on võrdlemisi suur.

18. Politsei- ja Piirivalveameti prefektuurides jätkub pidev teavitustöö, mille käigus selgitavad ametnikud määratlemata kodakondsusega isikutele, sõltumata nende pöördumise eesmärgist, et neil on võimalus endale ja oma lastele taotleda Eesti kodakondsust ning selgitatakse Eesti kodakondsuse eeliseid kodakondsuseta staatusega võrreldes. Samuti kavandavad Integratsiooni Sihtasutus ja Eesti Statistikaamet koostööd, et paremini informeerida ja sihistada riiklikke tegevusi ning poliitikat määratlemata kodakondsusega isikute vähendamiseks.

19. Ühiskondliku sidususe edendamiseks toetatakse eri ametkondade koostöös väärtuspõhiseid lähenemisi, mis aitavad eri keele- ja kultuuriruumist pärit inimestel Eesti riigiidentiteedi ja demokraatlike väärtuste, sh Eesti kodakondsuse omandamist.

Andmete kogumine

Nõuandekomitee soovib elanikkonna kohta regulaarselt andmeid koguda, kaasata vähemusrahvuste esindajaid tulemuste analüüsimisse ning arvestades andmete kogumisel vähemusrahvuste enesemääratlemise õigusega.

Nõuandekomitee palub ametiasutustel luua etnilise päritolu ja esimese keele vaba enesemääramise võimalus avatud nimekirja kaudu rahvastikuregistri ajakohastamisel.

20. Viimane rahvaloendus toimus Eestis 2021. aastal (loendusmoment 31.12.2021). Rahvaloendusest selgus, et Eestis on hinnanguliselt kahe rahvusega inimesi 41 960 ehk 3% elanikkonnast ning kahe emakeelega inimesi 30 710 ehk 2% elanikkonnast. Nii rahvuste kui ka keelte puhul on levinuim paar vastavalt eestlased-venelased või eesti-vene emakeelega inimesed. Kahe rahvusega inimestest 62% ehk 25 940 ütlesid, et nad on nii eestlased kui ka venelased. Teised rahvuste paarid moodustavad tunduvalt väiksema osa — 5% on neid, kes peavad end rahvuselt venelaseks ja ukrainlaseks, 3% aga neid, kes peavad end nii eestlaseks kui soomlaseks. Kahe emakeelega rahvastikust moodustavad eesti ja vene emakeelega inimesed 59% (18 160), vene ja ukraina emakeelega inimesed 12% (3810) ning eesti ja inglise emakeelega inimesed 4% (1220).

21. Inimese rahvust käsitleti kui registritunnust. Igal isikul on õigus igal ajal oma rahvust registris ise määrata. Rahvaloenduse üks osa oli valikuuring, et koguda andmeid nende isikutunnuste kohta, mida registrites ei leidu. Valikuuringule vastas ligi 45% Eesti elanikest ning ka valikuuringus oli võimalus määrata oma rahvus või rahvused (kuni kaks). Suuremate rahvusgruppide kohta avaldab Eesti Statistikaamet andmeid igal aastal. Rahvuse määramine registris ja rahvaloendusel ei ole kohustuslik ning on ütluspõhine.

22. 2021. aasta rahvaloenduse andmetel elab Eestis 211 rahvuse esindajat. 69% riigi elanikkonnast on rahvuselt eestlased, 24% venelased, 2% ukrainlased, 0,9% valgevenelased ja 0,6% soomlased. Eestis elab ka väike romade kogukond (676 inimest, neist ligi kolmandik (201 inimest) Valga maakonnas).

23. 2021. aasta rahva ja eluruumide loendusel koguti infot ka kahe rahvuse ja emakeelega inimeste kohta. Tulemuste analüüs: <https://rahvaloendus.ee/et/uudised/rahvaloendus-2-eesti-elanikest-raagib-kahte-emakeelt>.

24. Teemakohastes 2021. aasta rahva ja eluruumide tabelites on toodud välja andmed erinevate rahvuste ja kodakonduste lõikes. Samuti on tehtud võrdlusi eelmiste loendustega. Kolme loenduse võrdlus rahvuse, kodakondsuse, emakeele järgi, vt https://andmed.stat.ee/et/stat/rahvaloendus_rel_vordlus_rahvastiku-demograafilised-ja-etno-kultuurilised-naitajad/

25. Samuti avaldatakse rahvuse andmeid erinevate teemade jaotuses (nt: tööhõive ja -ränne) https://andmed.stat.ee/et/stat/rahvaloendus_rel2021_rahvastiku-majanduslik-aktiivsus_hoiatud-ja-tooranne/.

26. Rahvaloenduse tulemusi on kirjeldatud ja analüüsitud pressiteadetes, blogipostitustes ning rahvaloenduse kodulehel <https://rahvaloendus.ee/et/tulemused/rahvastiku-demograafilised-ja-etno-kultuurilised-naitajad>. Rahva- ja eluruumide loendus sai rohkelt meediakajastusi nii eesti- kui venekeelses meedias, samuti inglisekeelses meedias (nt estonianworld, Eesti

Rahvusringhäälingu inglisekeelne portaal, BNS). Pressiteated ja rahvaloenduse kodulehekülg on kättesaadavad eesti, inglise ja vene keeles, blogid eesti ja inglise keeles. Rahvaloenduse tulemusi on Statistikaamet esitlenud erinevatele huvirühmadele: teadlased, ministeeriumid ja poliitikud. Eraldi on käidud tulemusi ja andmeid tutvustamas ka Integratsiooni Sihtasutusele.

Artikkel 4

Kaitse diskrimineerimise eest

Nõuandekomitee kordab oma üleskutset ametiasutustele kaaluda soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku volituste laiendamist, et ta saaks tõhusamalt võidelda rahvusvähemustesse kuuluvate isikute diskrimineerimise vastu. Lisaks kordab nõukogu, et tuleks võtta meetmeid teadlikkuse suurendamiseks nii volinikust kui ka õiguskantslerist ja nende vastavatest volitustest, eelkõige rahvusvähemuste hulka kuuluvate isikute seas.

27. Vabariigi Valitsuse tegevusprogramm 2023-2027 näeb ette eelnõu koostamise, mis ühtlustab kõikide diskrimineerimisega seonduvate tunnuste kaitse vastavalt põhiseadusele. Seeläbi laieneks ka soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku pädevus. Eelnõu on kavas esitada Vabariigi Valitsusele 2024. aasta suvel.

28. Diskrimineerimisvaidlusi lahendab kohus või töövaidluskomisjon. Õiguskantsler lahendab diskrimineerimisvaidlusi lepitusmenetluse korras. Seadustes sätestatud õiguste tõhusamaks rakendamiseks vajaliku õigusabi kättesaadavuse tagamiseks näeb riigi õigusabi seadus muuhulgas ette, et riigi õigusabi taotlust saab esitada nii eesti kui Eestis enamlevinud muus keeles. Inglise keeles võivad taotluse esitada isikud, kelle elukoht on mõnes muus Euroopa Liidu liikmesriigis või kes on mõne muu Euroopa Liidu liikmesriigi kodanik.

29. Mitmekesisuse ja ühiskondliku kaasatuse toetamiseks kaasajastatakse õigusraamistikku ja parandatakse voliniku institutsiooni võimekust. Samuti suurendatakse võtmepositsioonil olevate siht- ja sidusrühmade (sh õigusspetsialistide, poliitikakujundajate, tööandjate, haridustöötajate) teadmisi ja oskuseid, aga ka ühiskondlikku teadlikkust.

30. Diskrimineerimise kahtluse korral on inimestel võimalik nõu ja abi saamiseks pöörduda võrdse kohtlemise seaduse alusel tegutseva sõltumatu ja erapooletu asjatundja - soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku poole.

31. Institutsiooni võimekuse tagamiseks ja parandamiseks on soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku ja tema kantselei riigieelarveline rahastus aruandlusperioodil igaaastaselt suurenenud, ulatudes 460 000 eurost 2019. aastal 527 237 euron 2023. aastal.

32. Allpool on käsitletud **soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku** (edaspidi volinik) tegevust raamkonventsiooni puudutavas.

33. Ajavahemikul 01.01.2019 – 25.09.2023 pöörduti voliniku poole 1206 korral. Pöördumised seoses rahvuse, kodakondsuse, keeleoskuse ja/või rassi ja nahavärvusega moodustasid

hinnanguliselt 10-20% kogupöördumiste arvust. Oluline on aga märkida, et paljudel juhtudel ei ole pöördumised olnud voliniku pädevuses ning need on edastatud enamasti õiguskantslerile. Nii näiteks pöörduti aastal 2022 voliniku poole 217 korda. Nendest 22 juhul oli pöördumine seotud rahvuse tunnusega, 8 kodakondsusega, 5 keeleoskusega, 4 rassi või nahavärvusega.

34. Voliniku seisukohad ja arvamused

Voliniku poole on pöördutud mitmel korral seoses töökuulutustega, kus kandidaatidele on seatud ootus, et eesti keel peab olema emakeel. Volinik on asunud seisukohale, et töökuulutusest tuleb kaotada nõue, et kandidaat peab valdama eesti keelt emakeelena. Asendada võib selle nõudega, et kandidaat peab eesti keelt valdama mis iganes ametlikul keeletasemel, mis on antud ametikohale vajalik.

35. Lisaks on pöördumisi rahvuse tõttu ahistamisega töökohal. Tööandjate kohustus on tagada töötajate kaitse diskrimineerimise eest. Voliniku kogemusele tuginedes on tööandjate teadlikkus diskrimineerimisega seonduvast veel senini madal.

36. Võrdse kohtlemise edendamine

Esimest korda 2017. aastal eesti ja vene keeles ilmunud teavikule “Kirjad lapsevanemale” on tehtud mitmeid täiendustrükke, millest viimane - “Kirjad lapsevanemale. Kõige tähtsam seadus” ilmus 2022 aastal. Mõeldes Ukrainast saabunud sõjapõgenikele, lisati trükisele ukrainakeelne tutvustus ja seda jagati läbi põgenikega tegelevate organisatsioonide. Teavik on kaheosaline, mille esimeses osas on ilukirjanduslikus laadis kirjad lapsevanematele, mille igas kirjas sisaldub nõuanne, kuidas lapsevanemana erinevates olukordades toimida. Teaviku teine osa käsitleb laste ja lastevanemate õigusi erinevates valdkondades koos seadusandluse ja selgitustega. Lisaks info, kuhu pöörduda abi ja nõu saamiseks. Teavikus jagatav info on igal väljaandmise aastal kaasajastatud koos kehtiva seadusandlusega.

37. 2021. aastal ilmus vene keeles trükis “Ise oled vana”. See on väljaanne vanematele inimestele, et nad teaksid, missugused õigused on neile seadusega riigi poolt tagatud ning et juhul, kui nad tunnevad, et tulenevalt nende eest hakkab nende ette kerkima takistusi, oleksid nad kursis, kelle poole tuleks pöörduda, et oma seaduslikud õigused jalule seada.

38. Pärast Venemaa täiemahulist agressiooni Ukrainas ning sellele järgnenud Ukraina sõjapõgenike saabumist Eestisse on volinik pööranud eraldi tähelepanu nende õiguste kaitsele, näiteks on voliniku kantselei täheldanud ukrainlaste võimalikku ebavõrdset kohtlemist üüriturul. Mitmel juhul oli korterite üürikuulutustes märgitud, et “Ukrainlastele korterit üürile ei anta”. Juhtimaks sellise käitumise ebaseaduslikkusele tähelepanu, algatas voliniku kantselei kampaania “Eluruumi väljaüürimine – anna kõigile võrdne võimalus!”.

Selle eesmärk oli juhtida tähelepanu, et avalikus sotsiaalmeediagrupis või maakleri vahendusel üüritava eluruumi puhul on tegemist avalikkusele pakutava teenusega. Sellise teenuse korral on keelatud inimesi ebavõrdselt kohelda. Üürniku maksujõulisus ja usaldusväärsus ei ole määratud sellega, kas tal on lapsed, kas ta on sõjapõgenik või kas ta on teistest erineva nahavärviga.

39. 2023. aasta sügisel viis volinik läbi uuringu „Võrdõiguslikkuse vajadused ja võimalused rohepöördes“, mille raames hõlmati ka Ida-Virumaad, kus on suur vene keelt emakeelena kõnelev kogukond. Uuringus vaadeldi, kas ja kuidas on võrdõiguslikkust (sh rahvuse pinnalt) rohepöörde poliitikates ja meetmetes edendatud. Järeldati, et võrdõiguslikkuse lõimimine ei ole süstemaatiline ja jääb pahatihti vähese teadlikkuse ja oskuste või ressursside puudumise taha. Eesmärkide võimalikult tõhusaks saavutamiseks on oluline mõlemat valdkonda lõimituna arendada ning seda tegevust keskselt eesmärgistada ja koordineerida. Uuringus anti soovitusi neljas valdkonnas: strateegiline lähenemine, rohereformi osapoolte võimestamine, teaduspõhine ja sihtrühma vajadustest lähtuv otsustamine, elanikkonna teadlikkuse suurendamine ja kaasamine.

40. Võimalikud muutused seadusandluses

Võrdõiguslikkuse poliitikakujundamise teemad liikusid 2023. aastal Majandus-ja Kommunikatsiooniministeeriumi vastutusalasse. Valmistatakse ette soolise võrdõiguslikkuse seaduse ja võrdse kohtlemise seaduse ühendamist, mille raames soovitakse ka ühtlustada võrdse kohtlemise kohaldamisala.

41. Euroopa Liidu seadusloomes on ette valmistatud võrdõiguslikkuse asutuste miinimumstandardite direktiivid. Eesti on direktiivi vastuvõtmist toetanud. Antud muudatused võivad tuua lisavastutusi voliniku kantseleile. Seetõttu on oluline, et volinikule ülesannete lisamisega suurendataks ka tema eelarvet vastavas mahu.

42. Allpool antakse ülevaade õiguskantsleri tegevusest ja temale esitatud pöördumistest, millel on puutumus raamkonventsiooniga. Põhjalikuma ülevaate õiguskantsleri tegevusest on leitav õiguskantsleri [aastaülevaadetest](#).

43. **Õiguskantsleri** poole pöörduiti aastatel 2019–2023 mitmes küsimuses, mis puudutasid otseselt või kaudselt rahvusvähemuste kaitse raamkonventsiooni täitmist. Kõige rohkem paluti selgitusi eestikeelsele õppele ülemineku, ametiasutuste asjaajamisekeele ning elamislubade väljastamise ja kodakondsuse kohta.

44. Kui õiguskantsler leidis, et vastuvõetud õigusakt ei ole põhiseadusega kooskõlas, tegi ta ettepaneku õigusakti muuta. Kui õiguskantsler leidis, et probleem on õigusvastases rakenduspraktikas, tegi ta ettepaneku muuta rakenduspraktikat. Mõnel juhul soovitas õiguskantsler inimesel kohtusse pöörduda, kui nii oli võimalik kõige paremini ja tõhusamalt tema õigusi kaitsta. Pöördujaile anti ka üldisi selgitusi nende õigusliku olukorra kohta.

45. Õiguskantsleri poole pöörduiti ka diskrimineerimise kahtluse korral. Aruandeperioodil¹ 2019/2020. aastal esitati õiguskantslerile üks avaldus keelelise diskrimineerimise kohta. Perioodil 2020/2021 sai õiguskantsler kaks avaldust, mis puudutasid diskrimineerimist keele tõttu ning ühe avalduse, mis puudutas diskrimineerimist rahvuse ja etnilise kuuluvuse tõttu. 2021/2022. aastal saadetud avaldustest kolm käsitlesid diskrimineerimist rahvuse ja etnilise

¹ Õiguskantsleri aruandeperiood hõlmab ajavahemikku 1. septembrist kuni 31. augustini.

kuuluvuse tõttu, kolm rassi tõttu ja üks keele tõttu. Aruandeperioodil 2022/2023 esitatud avaldustest üks puudutas diskrimineerimist rahvuse ja etnilise kuuluvuse tõttu ning üks keele tõttu. Nende diskrimineerimistunnuste alusel lepitusmenetlusi ei algatatud.

46. Näiteks pöördus õiguskantsleri poole ühe toitlustusasutuse juhataja, kellel oli tekkinud kahtlus, et Keeleinspeksioon esitab võõrapärase nimega töötaja eesti keele oskuse kohta täpsustavaid küsimusi vaid selle tõttu, et tegemist võib olla muust rahvusest töötajaga. Õiguskantsler ei leidnud Keeleinspeksiooni tegevuses diskrimineerimist, kuid [soovitas](#) inspeksioonil edaspidi esitada töötaja haridustee kohta täpsustavaid küsimusi üksnes sel juhul, kui Eesti hariduse infosüsteemis neid andmeid ei ole.

47. Eesti Õpilasesinduste Liit palus õiguskantsleril hinnata, kas matemaatika riigieksamite tasuta ettevalmistuskursuste pakkumisel koheldakse õpilasi võrdselt, kui neid kursusi korraldatakse ainult eesti keeles. Õiguskantsler [leidis](#), et riigil on üsna vaba voli otsustada, mil viisil õpilastele ettevalmistuskursusi pakkuda, kui seejuures on koolilõpetajatele antud võrdsed võimalused. Õpilased peavad saama tuge eelkõige oma koolist. Gümnaasiumilõpetaja peab oskama eesti keelt vähemalt B2.1-tasemel, mis tähendab, et koolilõpetaja peaks suutma jälgida kursust eesti keeles. Kuna tegu oli kordava kursusega, tähendab see, et õpilastele pidi materjal olema juba varem tuttav. Seega ei ole riik kohustatud võimaldama koolilõpetajatele ka venekeelseid ettevalmistuskursusi.

48. Õiguskantsleri poole pöördus üliõpilane, keda ülikool soovis eksmatrikuleerida, sest tema vaated (muu hulgas Ukraina sõja põhjuste kohta) ei kattunud praktikakoha seisukohtadega. Eesti Vabariigi põhiseaduse § 41 tagab igaühele õiguse oma arvamusele ja veendumustele. See säte kaitseb ka vabadust olla ilma arvamuse või veendumusteta, samuti õigust oma veendumusi muuta. Asjaolu, et õpilane arvab mõnest päevasündmusest teistmoodi kui kool või selle juhtkond, ei saa olla üliõpilase koolist väljaarvamise aluseks. Õigus haridusele on põhiõigus, mida saab piirata üksnes seaduse alusel (põhiseaduse §-d 3 ja 11). Kõrgkoolist väljaarvamise alused on sätestatud kõrgharidusseaduses. Kool saab välja arvata üliõpilase, kes on näiteks oluliselt rikkunud õppekorralduse tingimusi ja korda, ohustab oma käitumisega teisi inimesi või on pannud toime vääritud teo. Kool ei saa kehtestada õppekorralduseeskirjas teistsuguseid koolist väljaarvamise aluseid, kui on seaduses.

49. Õiguskantslerilt palus abi Valgevene kodanik, kellele pank oli keeldunud kodakondsuse tõttu pangateenuseid osutamast. Inimesele selgitati, et pank peab sõlmima põhimakseteenuste osutamiseks lepingu Euroopa Liidus seaduslikul alusel viibiva tarbijaga, kui tarbijal on selle vastu põhjendatud huvi. Pank peab sõlmima makseteenuse lepingu ja avama pangakonto isikule, kelle suhtes ei ole rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtlust ning kui isik ja tema taotletavad lepingutingimused vastavad seaduses sätestatule ja makseteenuse pakkuja kehtestatud teenuste üldtingimustele või makseteenuse osutamise tüüptingimustele. Pank ei tohi keelduda põhimakseteenuse lepingut sõlmimast ka välismaalasega, kellel on Eesti elamisluba või õigus siin elada. Põhimakseteenuse leping tuleb sõlmida ka rahvusvahelise kaitse taotlejaga (rahvusvahelise kaitse andmise seaduse tähenduses), hoolimata inimese kodakondsusest või elukohast. Kui pank makseteenuse lepingu sõlmimisest keeldub, tuleb tal seda põhjendada.

50. Üks üliõpilane palus õiguskantsleril kontrollida, kas ülikool on teda õpetamisel ja

juhendamisel, magistritöö hindamisel ning eksmatrikuleerimisel diskrimineerinud rassilise tunnuse alusel. Õiguskantsler selgitas, et sellisel juhul võiks oma õiguste kaitseks pöörduda kohtusse. Õiguskantsler saab anda ülikoolile soovitusi, kuid ülikoolil ei ole kohustust seda soovitusi järgida. Erinevalt õiguskantslerist on kohtu otsus ülikoolile täitmiseks kohustuslik. Muuhulgas saab kohtus vaidlustada magistritöö hinnet ja eksmatrikuleerimise otsust.

51. Rassilist diskrimineerimist kahtlustas ka inimene, kelle suhtes viidi läbi rahvusvahelise kaitse taotluse menetlust. Asja põhjalik uurimine ja kohtuistungil salvestiste kuulamine sellele kahtlusele kinnitust ei toonud.

52. Õiguskantslerilt küsiti veel, [kas üürileandja on tingimusteta kohustatud sõlmima üürilepingu igast rahvusest inimesega.](#)

53. Õiguskantsler toob välja kolm rahvusvähemustega seotud valdkonda, mis vajavad eraldi tähelepanu.

54. Kolmandate riikide kodanike valimisõigus

Justiitsministri eestvedamisel on valminud uus seaduseelnõu, millega plaanitakse ajutiselt peatada Venemaa ja Valgevene kodanike hääletamisõigus kohalike omavalitsuste volikogude valimistel seoses Venemaa algatatud agressioonisõjaga, mida toetab Valgevene. Sarnasel eesmärgil esitati eelmisel aastal Riigikogu menetlusse kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seaduse muutmise seaduse eelnõu ([594 SE](#)). Õiguskantsleri hinnangul on kolmandate riikide kodanike hääletamisõiguse peatamine või äravõtmine ilma põhiseadust muutmata põhiseadusega vastuolus.

55. Õiguskantsler on [selgitanud](#), et põhiseaduse § 156 lõike 2 järgi on kohaliku omavalitsuse volikogu valimistel hääletamisõigus kohaliku omavalitsuse üksuse püsielanikkonnal („omavalitsuse maa-alal püsivalt elavad isikud“). See on põhiseaduse § 9 lõike 1 alla kuuluv kõigi ja igaühe õigus. Põhiseaduse § 9 lõike 1 kohaselt laienevad põhiseadusega tagatavad õigused nii Eesti kodanikele kui ka Eestis viibivatele välisriikide kodanikele ja kodakondsuseta inimestele, kui põhiseaduse tekstis ei ole sätestatud teisiti. Põhiseaduse kohaselt saab Riigikogu sätestada hääletamisõiguse kasutamise tingimused, kuid need ei tohi muuta seda põhiõigust sisutuks. Plaanitav kodakondsustsensus ei vasta põhiseaduse § 156 lõikes 2 sätestatule, sest jätab osa valimisealisi teovõimelisi linna või valla püsielanikke hääletamisõigusest, mitte ei täpsusta selle kasutamise tingimusi.

56. Rahvust ja emakeelt puudutavate andmete kandmine rahvastikuregistrisse

Õiguskantslerilt on küsitud, miks rahvastikuregistrisse ei ole võimalik kanda andmeid selle kohta, et inimesel on mitu rahvust ja emakeelt. Selline soov võib tekkida näiteks lastel, kelle vanemad on eri rahvusest.

Õiguskantsler [leidis](#), et antud juhul on rikutud õiguspärasuse ja hea halduse põhimõtet, ning tegi siseministrile ettepaneku võimaldada inimestel esitada rahvastikuregistrile andmeid mitme rahvuse ja emakeele kohta. Kui riik kogub rahvastikuregistrisse andmeid elanike rahvuse ja emakeele kohta, peab inimestel olema võimalik esitada õigeid andmeid. Õiguskantsler märkis ka, et 2021. aastal toimunud rahvaloenduse ankeedile oli inimestel võimalik märkida kaks rahvust ja kaks emakeelt. Pole ühtki mõistlikku põhjendust, miks rahvastikuregistris samasugune võimalus puudub, kui rahvastikuregistrisse kogutakse andmeid isikustatud kujul

ja seda registrit kasutatakse ka rahvaloendusel. See probleem ei ole seni lahendust leidnud.

57. Vähemusrahvuste tegus osalemine kultuuri-, sotsiaal-, ja majanduselu ning ühiskonnaasjades

Eesti on astunud olulisi samme, et edendada kõikidel riigivalitsemise tasanditel kaasamise kultuuri ning tugevdada kodanikuühiskonda. Siiski on õiguskantsler saadud avalduste põhjal täheldanud, et kaasamise head tava rakendatakse eri asutustes erinevalt. Nii mõnigi kord on jäetud huvigrupid neid puudutavate asjade arutamisse kaasamata või on tehtud seda pelgalt vormitäiteks. Samuti on õiguskantsler tähele pannud, et alati ei ole piisavalt analüüsitud, kuidas kavandatavad muudatused sihtgruppe mõjutavad. Paranenud on rahvusvähemustega tehtav koostöö kultuurivaldkonnas ning Ukraina sõjapõgenike abistamisel. Rohkem tähelepanu vajab sisuline huvigruppide kaasamine ja ärakuulamine ka muudes ühiskonnaasjades.

58. Võrdõiguslikkuse volinikule ja õiguskantslerile esitatud pöördumiste arvu kasv näitab inimeste teadlikkust kasutada võimalusi oma õiguste kaitseks.

59. Jätkuvalt toimib Eesti Inimõiguste Keskuse ja selle partneritega teistest Balti riikidest loodud veebipõhine „Inimõiguste e-giid“, (<https://www.inimoigustegiid.ee>), mis on vahend inimõiguste rikkumise tuvastamiseks ja üldise inimõiguste-alase teadlikkuse tõstmiseks eri valdkondades.

Artikkel 5

Rahvusvähemuste kultuuri toetamine, kultuuriautonomiad

Nõuandekomitee kutsub ametivõime üles jätkama head koostööd olemasolevate kultuurinõukogudega, hõlbustama uute kultuurinõukogude loomist kõigi huvitatud vähemusrühmade jaoks ning jätkama kehtivate õigusaktide läbivaatamist, et hõlmata kõiki asjaomaseid grupe, selgitada kultuurinõukogude ülesandeid ning muuta nõukogu loomise menetlus kiireks ja läbipaistvaks.

Nõuandekomitee kutsub ametiasutusi üles tagama, et kõigile asjaomastele rühmadele antaks stabiilsed, jätkusuutlikud ja piisavad vahendid, mis on vajalikud nende kultuuri säilitamiseks, arendamiseks ja edendamiseks, et suurendada rahvusvähemuste suutlikkust pääseda ligi rahastamisaotluste esitamise protsessidele ning toetada kultuuritegevust, et suurendada rahvusvähemuste teadmisi ja edendada positiivset suhtumist nende osalemisse Eesti kultuurielus.

60. Riik jätkab rahvusvähemuste kultuuriseltside toetamist rahvusvähemuskultuuride säilitamisel, arendamisel ja laiemal tutvustamisel. Peamised toetusmeetmed rahvusvähemuste kultuurühendustele jagunevad kolmeks: rahvusvähemuste katusorganisatsioonide toetused, rahvusvähemuste kultuuriseltside toetusmeetmed ning rahvusvähemuste kultuuriautonomia taotlusvoor.

61. Rahvusvähemuste kultuuriseltsid on koondunud 17 katusorganisatsiooni, kes saavad riigieelarvest tegevustoetust. Integratsiooni Sihtasutus (edaspidi INSA) toetab

rahvusvähemuste katusorganisatsioon kolmeaastaste raamlepingute alusel. Riigieelarvelise toetusmeetme maht on pidevalt kasvanud, kui 2014. aastal oli see 320 000, siis 2022. aastal tõusis see 502 700 euroni. Tegevustoetust said 17 katusorganisatsiooni (ja nende kaudu 258 kultuuriseltsi).

62. Endiselt toetavad rahvusvähemuste kultuuritegevusi riigieelarvelistest vahenditest projektitoetustega INSA, Haridus- ja Teadusministeerium, Eesti Kultuurkapital, Rahvakultuuri Keskus ning Kodanikuühiskonna Sihtkapital jt. Rahvusvähemuste keele ja kultuuri säilitamist ja arendamist toetavad regulaarsete taotlusvoorude kaudu ka kohalikud omavalitsused. Samuti toetavad rahvusvähemuste kultuuritegevusi erafondid ja suursaatkonnad.

63. Kultuuriministeerium toetab rahvusvähemuse kahte kultuuriomavalitsust rahvusvähemuse kultuuriautonoomia seadusest tulenevate kultuuriomavalitsuse eesmärkide täitmiseks (rahvusvähemuse kultuuri edendamine ja emakeelse õppe korraldamine). 2023. a eraldati kultuuriomavalitsustele 151 598 eurot.

64. Eestis on kultuuriautonoomia soomlastel ja rootslastel, kuid see on kättesaadav kõigile rahvusvähemustele, kes seaduses sätestatud tingimustele vastavad. Toimuvad soomlaste ja rootslaste tantsu- ja laulupeod Eesti eri paigus, et oma kultuuri tutvustada kohalikele elanikele, lastele õpetatakse esivanemate keelt, uuritakse ja talletatakse rahvuspärandit, pööratakse tähelepanu kultuuriturismile eestirootslaste ajaloolistel asualadel.

65. Alates 2022. aasta veebruarist toetab Kultuuriministeerium Eestisse saabunud Ukraina sõjapõgenikke, et neil oleks võimalik siin kiiresti kohaneda ja ise oma eluga hakkama saada, kuni tekib võimalus kodumaale naasta. 2023. aasta algusest käivitus toetusmeede tagamaks noortele Ukraina sõjapõgenikele võimalust hoida sidet oma keele- ja kultuuriruumiga.

66. Rahvusidentiteedi säilitamine on oluline igal juhul, nii ukraina noorte kohanemiseks Eestis kui ka kodumaale tagasipöördumiseks. 2023. aastal eraldati selleks 200 000 eurot. Lisaks eraldas Kultuuriministeerium 2022. ja 2023. aastal kummalegi Ukraina seltside katusorganisatsioonile 10 000 eurot tegevustoetust Ukraina sõjapõgenike kaasamiseks kogukondlikesse tegevustesse ja sõjapõgenike nõustamiseks. Katusorganisatsioonid on olnud kaasatud ukrainlaste vastuvõtu korraldamisse sõja algusest peale.

67. Jätkati hõimurahvastele suunatud kultuurikoostöö toetamist, hõimuliikumise arendamist nii Eestis kui ka soome-ugri riikide vahel ning Fenno-Ugria Asutuse tegevust. Iga aasta oktoobri lõpus tähistatakse hõimupäevi, mille raames toimuvad konverentsid, kontserdid, näitused, töötoad ja filmiprogrammid.

68. Kultuuriministeerium kujundab lõimumispoliitikat koostöös rahvusvähemuste kultuurinõukoja ja Ida-Virumaa rahvuskultuuriühenduste ümarlauaga. Kultuurinõukoja liikmeteks on ka kultuuriomavalitsuste ja roma organisatsiooni esindajad. Nõukoda ja ümarlaud arutavad ja annavad oma arvamusi kõigis lõimumist ja rahvusvähemuskultuure puudutavates küsimustes aga ka muudes aktuaalsetes teemades, näiteks Ukraina sõjapõgenike abistamine, arengukavade ja programmide koostamine või uuendamine jm. Lisaks tegutsevad nõuandvad organid ka regionaalselt ja kohalike omavalitsuste tasandil.

69. Romade lõimumisküsimustega tegelemiseks ja teabe koordineerimiseks tegutseb Kultuuriministeeriumi juures romade lõimumise nõukoda, kes on kaasatud romade lõimumisstrateegia ja seda toetava programmi (tegevuskava) välja töötamisse ja uuendamisse. Nõukotta kuuluvad eri ministeeriumide esindajad, mistõttu on nõukojal laiapõhjaline kompetents romade lõimumisküsimuste käsitlemiseks. Vajadusel saab kutsuda koosolekule eksperte teistest valdkondadest.

70. Eesti Vabaõhumuuseumi paljurahvuselise Eesti keskus tegeleb Eestis elavate erinevate rahvusvähemuste kultuuri, ajaloo ja kunsti tutvustamisega. Keskuses tähistatakse erinevate rahvuste rahvakalendri tähtpäevi, korraldatakse erinevaid kultuure tutvustavaid teemapäevi, õpitubasid, laatasid jne. Lõimumisalaseid koostöötegevusi koordineerib ka Eesti Folkloorinõukogu.

71. Jätkuvalt tegutsevad ning on saanud riikliku ja kohaliku omavalitsuse toetuse rahvusvähemuste professionaalsed ja harrastusteatrid (nt Vene Teater Tallinnas, Jõhvis tegutsev teater „Tuuleveski“ ja Narvas stuudiateater “Ilmarine”), kontserdi- ja festivalikorraldajad (nt vene kultuuri festival „Славянский венок“, rahvusvaheline õigeusu vaimuliku muusika festival Credo, juutide foorum Jahad, ukraina noorte kultuurfestival Квіти України jt), muuseumid (nt Vene Muuseum, Eesti Juudi Muuseum, rannarootsi kultuuripärandit tutvustav Rannarootsi Muuseum ja Eestirootslaste Kirikumuseum jt), kultuurikeskused (nt Vene Kultuurikeskus, Roma kultuurikeskus), kirjastamisprojektid, samuti rahvusvähemuste kirjandusürituste, jt kultuuriürituste korraldajad.

72. Riigi toel antakse välja rahvusvähemuste rahvuskultuuriseltside omakeelseid ajalehti ja ajakirju, näiteks soomekeelne Inkeri, rootsikeelne Estlandssvensk, Ukraina kultuuriselts Vodograi annab välja igakuist elektroonilist väljaannet Підна хата jt.

73. Muu vähemuskeelne meedia on käsitletud art. 9.

74. 24. septembril tähistatakse Eestis traditsiooniliselt rahvuste päeva, mis meenutab Eestimaa Rahvuste Foorumi esmakordset kogunemist 1988. aastal ning on pühendatud kõigile Eestimaal elavatele rahvustele. Eesti eri paikades toimuvad alates 2005. a rahvuste päevale pühendatud kontserdid, näitused, loengud ja töötoad, kus tutvustatakse erinevate rahvuste kultuuripärandit. Tallinnas toimub alates 2014. aastast rahvuskultuuride nädal, Jõhvis rahvuskultuuride festival Loomepada.

75. Rahvusvähemuste kultuuriseltside esindajatele korraldatakse ümarlaudu ja seminare, koolitus- ja nõustamistegevusi, soodustatakse koostööd teiste osalisriigi kodanikeühendustega. INSA korraldab koostööpäevakuid vähemuskultuuride ühingutele ja eesti kultuuriühingutele.

76. 2022. aastal toimus rahvusvähemustele mõeldud kultuuri digihäkaton, kus rahvusvähemuste organisatsioonid ja vabaühendused otsisid üksteiselt inspiratsiooni ja mooduseid, kuidas oma rahvuskultuuri digitaliseerida. Parimaid projekte premeeriti rahaliselt. Eesti Folkloorinõukogu koordineerib rahvusvähemuste töörühma tööd, mis innustab rahvusvähemusi tegelema oma päritolumaa pärimuskultuuriga ning aitab luua tingimusi ja võimalusi sujuvaks lõimumiseks Eesti ühiskonda.

77. Eri rahvustest inimeste omavaheliste kontaktide tihendamiseks on avatud vastavad taotlusvoorud spordi ja kultuuri valdkonnas. INSA toetab kultuuri- ja spordivaldkonna koostööprojekte, mis aitavad luua eri kultuuritaustaga inimeste igapäevaseid kontakte, soodustada omavahelist suhtlust ning suurendada eesti kultuurist ja inforuumist osasaamist. Taotlusvooru maht 2023. aastal oli 100 000 eurot.

78. Erakorralise taotlusvooruna avati 2023. aastal Kultuuriministeeriumi toel Ida-Virumaa kultuuri- ja spordisündmuste taotlusvooru, mille rakendajaks oli INSA. Sündmusteks on publikuprogrammid, kontserdi- ja kultuurisarjad, filmifestivalid, näitused, kirjandussündmused, spordivõistlused ja liikumisharrastust toetavad tegevused. Taotlusvooru eelarve on 1 miljon eurot, 2023. aastal sai toetust 11 projekti, mille elluviimise periood vältab 2024. aasta oktoobrini.

79. Kultuuriministeerium koostöös Eesti Rahvakultuuri Keskusega valmistas 2022. aastal ette kultuurharidusliku kultuurisaadiku programmi, millega hakati pakkuma Ida-Virumaa koolide 6.-12. klasside õpilastele ja nende õpetajatele eesti kultuurist osasaamise võimalusi Eestimaa eri paigus. Kultuurisaadiku programm võimaldas Ida-Virumaa koolide õpilastele näha mitmekesist Eestit ja kultuuri laiemalt, innustades ka teisi maakonna elanikke põnevaid Eestimaa paiku avastama.

80. Ida-Virumaa Loomefond on Kultuuriministeeriumi poolt algatatud pilootprojekt, mida korraldab Sihtasutus Ida-Viru Ettevõtluskeskus. Eesmärk on käivitada Ida-Viru Loomefondi tegevus, mis suurendaks Ida-Virumaal ühiskondlikku sidusust, tugevdaks kogukondi, elavdaks kultuurielu ning kasvataks piirkonna kultuuri- ja loomesektori ettevõtlusaktiivsust, kaasates lisavahendeid ka erasektorist. Ida-Viru Loomefondi asutamiseks eraldati 2023. aastal ühekordne riigipoolne toetus 100 000 eurot, millega tagatakse fondi jätkusuutlik tegevus järgnevatel aastatel.

Nõuandekomitee palub Eesti ametiasutustel kaaluda Euroopa regionaal- ja vähemuskeelte harta ratifitseerimist.

81. Käesoleva seisuga ei ole Eesti riigil kavas Euroopa regionaal- ja vähemuskeelte hartat ratifitseerida. Eesti on 2009. aastal analüüsinud Eesti Regionaal- ja Vähemuskeelte Liidu (ERVL ehk *Estonian Bureau of Lesser Used Languages* (EstBLUL)) eestvedamisel hartaga liitumist ning on otsustanud seda mitte teha.

Setod

Nõuandekomitee kutsub ametivõime üles jätkama avatud ja konstruktiivset dialoogi setodega nende ametliku staatuse tunnustamisel ja jätkuval ligipääsul vähemuste õiguste.

82. Eesti loeb setosid eesti etnose osaks (nagu kihnu, võro, tartu, saare jt murdekeelte rääkijaid). Seto keel on kehtivas keeleseaduses reguleeritud eesti keele piirkondliku erikujuna. Seto Kongressi esindajad pöördusid 2023. aastal Haridus- ja Teadusministeeriumi poole palvega seto keele tunnustamiseks iseseisva keelena. Ministeerium tellis keeleteadlastelt hinnangu Eesti murdekeelte iseseisvate keeltena käsitlemise kohta.

83. Keeleteadlaste hinnangul saab eraldi keeleks pidada lõunaeesti keelt, mille murreteks on seto, võru ja mulgi keeled ning põhjendatud on anda lõunaeesti keelele piirkonnakeele staatus, aga arutelud, millised õigused sellega lisanduvad, seisavad veel ees. Teadlased selgitavad, et lõunaeesti keele piirkonnakeelena tunnustamine on küll põhjendatud, kuid siiski poliitiline otsus. Seega saab setosid kehtiva seisuga pidada pigem Lõuna-Eesti piirkonna murdekeele rühmaks.

84. Lõunaeesti piirkondlike erikujude staatust (sh setode staatust) analüüsib Haridus- ja Teadusministeerium käimasoleva keeleseaduse väljatöötamiskavatsuse koostamise käigus.

85. Setod on eripärase eesti vaimse kultuuripärandi kandjad. Eesti riik toetab seto vaimse kultuuripärandi säilimist erinevate programmide kaudu. Setomaa arenguprogrammi koordineerib Rahandusministeerium, programmi maht 2023. aastal on 240 000 eurot.

86. Kultuuriministeerium on Setomaa pärimuskultuuri toetanud alates 2003. aastast Setomaa riiklike kultuuriprogrammide abil, alates 2019. aastast rakendab programmi Eesti Rahvakultuuri Keskus. Haridus- ja Teadusministeeriumi eelarvest on Setomaa valla pärimusõppe toetamiseks eraldatud igal aastal 6600 eurot ja setokeelse õuesõpperühma toetamiseks on kolmel järjestikusel aastal (2021–2023) eraldatud 10 750 eurot.

Artikkel 6

Lõimumis-, sh kohanemispoliitika ning sallivus ja kultuuridevaheline dialoog

Nõuandekomitee kutsub ametiasutusi üles suurendama jõupingutusi sallivuse ja kultuuridevahelise dialoogi suurendamiseks, minnes kaugemale eesti keele oskuse edendamisest, näiteks edendades mitmekeelsust ja rahvusvähemuste kultuuride tundmist, vastastikust austust ja mõistmist kõigi Eestis elavate inimeste vahel.

Nõuandekomitee palub ametivõimudel tagada, et lõimumisstrateegia kohandatakse vastavalt rahvusvähemustesse kuuluvate isikute muutuvatele muredele ja prioriteetidele ning et strateegia raames tehtavad algatused viiakse ellu viisil, mis edendab ja kaitseb vähemuskultuure kui Eesti ühiskonna olulist osa.

87. Eesti lõimumis-, sh kohanemispoliitikat viiakse ellu järjestikuste arengukavade alusel. Arengukava täitmist monitooritakse jooksvalt seirearuannete ja mõõdikute alusel, mille peamiseks allikaks on Eesti ühiskonna lõimumismonitooringute andmed. Keskkel kohal kõigis lõimumise arengukavades on olnud ühiskonna sidususe suurendamine, vastastikuse sallivuse ja üksteisemõistmise edendamine kõigi Eesti elanike vahel ning võrdsete võimaluste loomine vabaks eneseteostuseks.

88. Eesti on ellu rakendanud kolm riiklikku lõimumisvaldkonna arengukava: integratsioon Eesti ühiskonnas 2000-2007, Eesti lõimumiskava 2008-2013 ning valdkondlik arengukava Lõimuv Eesti 2020. Praegu viiakse ellu Sidusa Eesti arengukava 2021-2030.

89. Sidusa Eesti arengukava koostamiseks viidi 2020. aasta alguses läbi analüüs, kaardistati probleemkohad. Oluliseks sisendiks oli Eesti 2020. aasta lõimumismonitooring. Sama aasta

kevadsuvel kohtuti partneritega, sh sihtrühma ning mittetulundusühingute esindajatega, et probleeme analüüsida, seada eesmärgid ja leppida kokku edasises koostöös. Koostööpartnerite, teadlaste ja ekspertidega toimunud arutelude järel täiendati arengukava ja programmide kavandeid. 2020. aasta juunis toimus eelnõu avalik konsultatsioon valitsuse eelnõude infosüsteemis ning oktoobrist detsembrini arengukava eelnõu avalik konsultatsioon ja kooskõlastamine. Eelnõud esitati partneritele, sh rahvusvahemusorganisatsioonidele arvamuse avaldamiseks.

90. Lõimumis-, sh kohanemisvaldkonnas elluviimiseks näeb kava ette 6 tegevussuunda:

- Tänapäevaste, nutikate ja tulemuslike kohanemis- ning lõimumisteedkondade arendamine;
- Ühine, arusaadav ja usaldusväärne kommunikatsiooni- ja foruum;
- Ühtekuuluvustunnet toetavate sotsiaalsete kontaktide soodustamine;
- Uuendusmeelse ja vastutustundliku tööturu toetamine;
- Eesti keele oskuse, riigi ja kultuuriruumiga sideme suurendamine;
- Kohaliku tasandi toetamine ja sektoriüleste partnerlussuhete arendamine.

91. Arengukava eesmärgid viiakse ellu programmidega (eelarvestatud rakenduskavadega). Programmi kinnitab valdkonna minister ja seda uuendatakse kord aastas. Programmis kinnitatakse ka mõõdikud. Arengukava eesmärkide saavutamise ja täitmise hetkeseisu hinnatakse igal aastal tulemusvaldkonna aruandluse raames.

92. Kultuuriministeerium valmistab koostöös Eesti Statistikaametiga ette Sidusa Eesti arengukava lõimumisvaldkonna mõõdikute täitmist graafiliselt kuvavad juhtimislauad, mis on avalikult kättesaadavad. Neilt saab jälgida mõõdikute täitmist arengukava elluviimise perioodil võrreldes sihttasemetega, samuti kontekstinäitajate muutumist ajas. Lisaks arengukava juhtimislauale valmistab Statistikaamet ette ka rändestatistika juhtimislaua, millelt on kõigil huvitatutel võimalik kuvada graafiliselt rändeinfot.

93. Iga kolme aasta järel tellib Kultuuriministeerium arengukava tulemuste jälgimiseks süvauuringu, Eesti lõimumismonitooringu. Viimane monitooring viidi läbi 2023. aastal, selle andmed avaldati 2024. aasta märtsis.

94. Monitooringust selgub, et Eesti muust rahvusest elanikud ei moodusta ühtset “venekeelset kogukonda”, vaid on killustunud väiksemateks gruppideks. 58% muukeelsest elanikkonnast suhestuvad Eesti riigiga positiivselt ning on lõimunud. Suurema osa täielikult lõimunute klastrist moodustavad Eesti kodanikud, kuid sinna kuuluvad ka pooled Eestis elavatest ja siin sündinud Venemaa kodanikest.

95. Aktiivse eesti keele oskusega muust rahvusest inimeste osa on 15 aasta jooksul pidevalt tõusnud ning on tänavu jõudnud 46%-ni ning keelt mitte valdavate inimeste osakaal on langenud 20%-lt 4%-le. 42% Eesti riigi suhtes negatiivsemalt häälestunute seas on samuti Eesti kodanikke, kuid ka küllalt arvukas rühm venekeelseid mittekodanikke. Lõimumist toetab põlvkondade vahetus, noorema põlvkonna kasvav hargmaisus ja rahvuste üleselt toimiv virtuaalkultuur. Noored on üldiselt rohkem lõimunud kui nende vanemad.

96. Venemaa täiemahuline agressioon Ukrainas on 54% Eesti elanike hinnangul mõjutanud suhteid teiste inimestega ning teravdanud maailmavaatelisi ja kultuurikonflikte. Samas on Venemaa agressioon suurendanud solidaarsust, turvalisuse väärtustamist ning sundinud tegema selgemaid valikuid Ida ja Lääne orientatsiooni vahel, mis võib lõimumisprotsesse ka kiirendada. Muust rahvusest inimeste puhul saab pikemaajalise trendina välja tuua kontaktide kasvu eestikeelse elanikkonnaga kõikides sfäärides. Igapäevaselt suhtleb rahvusteüleselt 34% eestlastest ja 69% muust rahvusest inimestest.

97. 76% uussisserändajatest peab end hästi kohanenuks, 6% ei tunne, et nad oleksid hästi kohanenud. Eestisse elama asuvate välismaalaste kiiret ja mugavat kohanemist kohalike olude ning esmaste, iseseisvaks toimetulekuks vajalike teadmiste ja oskuste omandamise toetamiseks pakutakse kuni 5 aastat Eestis elanud välismaalastele kohanemisprogrammi *Settle in Estonia*.

98. Osalejatele tasuta programm koosneb kohanemiskoolitusest ja algtaseme keeleõppest. See on kohustuslik rahvusvahelise kaitse või ajutise kaitse saajatele, teiste jaoks on osavõtt vabatahtlik. Programmis on baas-, rahvusvahelise kaitse saaja, töö-, ettevõtlus-, õppimis-, teadus- ja perekonnamoodul. Keeleõppe mahtu tõsteti 2020. aastal A1 tasemel 100-le ja uuel, A2 tasemel 150-le tunnile. Varasem laste- ja noortemoodul asendati vajaduspõhise lastehoiu teenusega, mis annab paremad võimalused väikelastega peredele programmiga liitumiseks. Moodulite võimalus veebis parandas koolituste kättesaadavust väljaspool suuremaid linnu.

99. Kultuuriministeerium tegeles Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) toel tugivõrgustiku loomisega organisatsioonidele, kel kokkupuude uussisserändajatega. Võrgustikutöös keskenduti kohanemisvaldkonnaga seotud infovahetusele, kogemuste jagamisele ja uute teenuste arendamisele. 2023. aastast on kohaliku tasandi tugivõrgustike arendamisel keskendunud kohalike omavalitsuste võimestamisele. Partneriks on Eesti Linnade ja Valdade Liit (ELVL).

100. Aruandeperioodil on välja arendatud mitmed uussisserändajate tugivõrgustiku teenused, neist olulisemad on Politsei- ja Piirivalveameti (PPA) migratsiooninõustamine, perearsti leidmise teenus, kohalike omavalitsuste rändekoordinaatorite rakendamine, sotsialiseerimisürituste korraldamine, vabatahtlikus tegevuses osalemise soodustamine, kriisi- ja ohvriabi teenus ning koostöös Eesti Töötukassaga karjääri ja enesearengu grupinõustamised.

101. Eraldi pöörati tähelepanu rahvusvähemusorganisatsioonide võimestamisele, tõstmaks nende teadlikkust olemasolevatest teenustest (kohanemisprogramm, migratsiooninõustamine, tööinspektsiooni teenus jne), et nad saaksid oma rahvuskaaslasi vajadusel sobiva teenuse juurde suunata. Uussisserändajate sujuvaks kohanemisprogrammi jõudmiseks töötati välja andmevahetuslahendus PPA halduses oleva registri ning kohanemisprogrammi halduri koolituste registri vahel. Andmevahetuslahendus valmis 2022. aasta alguses.

102. 2024. aasta alguses avaldati riigiportaalil eesti.ee infoteenus „Kohanemine Eestis“, mis koondab kogu vajaliku teabe uussisserändajatele mõeldud teenustest: elukoha registreerimine, perearsti leidmine, kohanemisprogramm, juhiloa vahetus, eesti keele õpe, alus- ja üldharidus ning peretoetused. Infoteenus arendatakse tulevikus proaktiivseks sündmusteenuseks.

103. Eesti riik pakub Ukraina sõjapõgenikele erinevaid kohanemist toetavaid tugiteenuseid, mh kohanemisprogrammi, mis annab baasteadmised Eesti riigi ja ühiskonna toimise kohta ning

võimaluse õppida algtasemel eesti keelt. Kultuuriministeerium ning INSA pakkusid 23 694 ajutise kaitse saajale Kohanemisprogrammi ajutise kaitse mooduli koolitust ning 13 517 inimest on osalenud A1 tasemel keeleõppes.

Mitmekeelsus ja eesti keele õpe

104. Eesti ühiskonnas on mitmekeelsus levinud: 2021. aasta rahvaloenduse andmetel oskab 73,2% Eesti elanikest mõnda võõrkeelt (sh eesti keelt). Eestlastest oskab mõnda (tavaliselt mitut) võõrkeelt 77,8%, venelastest (sh eesti keelt) 57,3% ning muust rahvusest inimestest (sh eesti keelt) 83,3%.

105. Inglise keelt oskab võõrkeelena 54% eestlastest, 28,7% venelastest ning 37,7% muust rahvusest inimestest. Eesti keelt oskavad kõige enam venelased (50%) ja muust rahvusest inimesed (43%). Vene keelt oskab 54% eestlastest ja 31% muust rahvusest inimestest, kelle emakeel ei ole vene keel.

106. Dialoog ja üksteisemõistmine eeldavad ühist, kogu ühiskonnale mõistetavat suhtluskeelt.. Eesti keele kui riigikeele oskus võimaldab kõigi Eestis läbiviidud lõimumismonitooringute andmetel vaba eneseteostust: saada parim haridus, töötada mistahes elualal, osaleda poliitikas. Järgnevalt mõned näited keeleõpet toetavatest tegevustest aruandeperioodil:

107. 2019. aastal INSA üksustena avatud eesti keele majad Tallinnas ja Narvas on korraldanud tasuta eesti keele kursusi ning tegevusi, et praktiseerida eesti keelt ja laiendada eestikeelset suhtluskeskkonda. Tallinna eesti keele maja on laienenud Lääne-Harju valda (Paldiski linn, Rummu, Klooga) ning Narva eesti keele maja Lüganuse valda (Püssi, Kiviõli). Igal õppeaastal korraldatakse koostöös partneritega erinevaid üritusi ning virtuaalseid suhtlustubasid. 2022. aastal toimus Tallinnas ja Narvas kokku 360 avalikku üritust, milles osaleti 5 393 korral.

108. Alates 2021. aastast saab Eesti kodakondsust taotleda soovija sõlmida INSA-ga keeleõppelepingu, mis võimaldab õppida tasuta eesti keelt kuni tasemeni B1 ning saada hüvitist, kui keeleõppeks on töölt võetud tasustamata õppepuhkust. Lepingu sõlmija kohustub esitama Eesti kodakondsuse taotluse aasta jooksul pärast eesti keele B1 tasemeeksami sooritamist. Keeleõpet soovis 2022. aastal 981 inimest. Õppijate puhul arvestatakse nende keeleoskustaset ja soove õppevormi, -piirkonna ja -aja kohta.

109. 2023. aastal valmis Kultuuriministeeriumi tellimusel uuring „Täiskasvanute eesti keele õppe korraldus piiratud keelekeskkondades“, kus analüüsiti püsielanike, uussisserändajate ja ajutise kaitse saajate keeleõppe kogemust, motivatsiooni ja takistusi, et arvestada keeleõppe pakkumisel võimalikult palju nende sihtrühmade vajadustega.

110. Jätkuvalt on tasuta kättesaadavad mitmed eesti keele e-õppe keskkonnad nagu „Keelekliik“ ja „Keeletee“. Keeleõpet toetavatest programmidest on populaarseim „Keelesõber“ (2020), mis pakub eesti keele õppijatele võimaluse vestlusteks vabatahtlike eesti keele mentoritega telefoni või e-kanalite kaudu. 2023. aastal osales „Keelesõbra“ programmis 1216 inimest, 598 vabatahtlikku mentorit ja 618 keeleõppijat. Nelja aasta jooksul on kokku moodustatud 1940 vestluspaari, kokku on osalenud 3728 inimest.

111. INSA on innovaatiliste keeleõppeprojektina ellu viinud räpiooperi „Karma“ ja mängufilmi „Valik“, kus suurem osa osatähtjatest olid eesti keele õppijad Ida -Virumaalt.

112. 2023. aastast pakutakse MTÜ Etnoweb vahendusel muukeelsetele Eesti elanikele, kellel on soov õppida Eesti kultuuri, looduse, ajaloo ja eluolu kohta tasuta programmi „Kultuurivõti“, mis sisaldab õppekäike, loenguid, arutelusid ning väljasõite. „Kultuurivõti“ sarnaneb Eesti Instituudi koolitusprogrammile „Kultuurisamm“ (detsember 2020 - detsember 2021). Tegevustega liitub igal poolaastal ca 800 venekeelset ja 150 ingliskeelset inimest.

113. 2000. aastast on Kultuuriministeerium korraldanud teema-aastaid, mis tõstavad esile eri kultuurivaldkondi. Kultuuririkkuse aastal 2024 teadvustatakse ja väärtustatakse Eesti riigi kultuuriruumi. Teema-aasta raames pööratakse tähelepanu nii Eestis elavate eri rahvuste mitmekesisele kultuurile ja traditsioonidele kui Eesti enda unikaalsetele kultuuriruumidele ja -kogukondadele.

114. Eesti on mitmekeelsuse edendamist ning erinevate võõrkeelte õpet toetanud aastaid. Mitmekeelsus ja varajase võõrkeeleõppe arendamine on prioriteediks ka kehtivas eesti keele arengukavas aastateks 2021-2035.

115. Haridussüsteemil on lõimumisel oluline roll. Koolid ei paku ainult keeleõpet võimalusega õppida vähemuste emakeelt ja kultuuri, vaid kujundavad väärtushinnanguid, andes vajalikke oskusi ühiskonda lõimumiseks.

Romad

116. .Aruandeperioodil on Kultuuriministeerium koos Haridus- ja Teadusministeeriumi ning INSA-ga jätkanud tähelepanu pööramist romade lõimumisele.

117. 2021. aasta rahvaloenduse andmetel elab Eestis 676 romat (0,05% rahvastikust), kõige arvukamalt Läti piiriäärses Valga vallas: 202, Tartus 65, Pärnus ja Narvas 45, Tallinnas 47, Kohtla-Järvel 30, Kohila vallas 17, Peipsiääre vallas 15 ja Paides 14 romat. Teiste omavalitsuste territooriumidel elab romasid vähem kui 10.

118. Romade lõimumist toetavad erimeetmed on kajastatud Sidusa Eesti arengukavas ning lõimumis-, sh kohanemisprogrammis, et suurendada Eesti organisatsioonide teadlikkust romade kogukonnast, võimestada roma kogukonna liikmeid nende sotsiaalse kaasatuse suurendamiseks ning Kultuuriministeeriumi toel arendada välja roma mentoriteenus. Viimane keskendub suures osas hariduse kättesaadavuse parandamisele Valga vallas, vt art. 12 all.

119. Jätkati 2017. aastal Euroopa Liidu kodanike, võrdõiguslikkuse, õiguste ja väärtuste programmi rahastusel algatatud roma platvormi väljaarendamist, et toetada romade lõimumist. Projekti sihtgrupiks olid eelkõige roma noored ja roma naised, aga ka kõik teised sidusrühmad nagu teemassepuutuvad ministeeriumid ja kohalikud omavalitsused, romadega töötavad pedagoogid ning kogu Eesti ühiskond. Viimane, 3. projekt kestis 28 kuud, lõppes 31.07.2023.

120. Roma platvormi projekt keskendus romade aktiivsema osaluse toetamisele ühiskonnaelus, roma ja mitteroma noorte koostöö edendamisele, Baltimaade romade ja roma mediaatorite koostöö arendamisele, kohalike omavalitsuste kaasatuse suurendamisele romade lõimumisprotsessis ning roma ajaloo ja kultuuri tutvustamisele.

121. Aastatel 2021-2023 korraldas Kultuuriministeerium 17 koolitust, koostöös Eesti romade organisatsiooniga mitu roma päeva kontserti, kaks roma holokaustipäeva mälestusüritust, kohtumisi kohalikes omavalitsustes, täiendas platvormi veebilehte ja tellis rahvaloenduse ning Maksu- ja Tolliametilt andmetel põhineva statistilise uuringu romade sotsiaalmajanduslikust olukorrast.

Kaitse vaenukõne ja vägivalla eest

122. Eesti Inimõiguste Keskus on olnud aastaid Euroopa Komisjoni partneriks, et koos teiste Euroopa vabariikidega monitoorida vaenukõne esinemist ja sotsiaalmeediaplatvormide reageerimist vaenuga tegelemisel. Euroopa Komisjon leppis 2016. aasta mais Facebooki, Microsofti, Twitteri ja YouTube'iga kokku, et internetis leviva ebaseadusliku vaenukõne ennetamiseks ja selle leviku vastu võitlemiseks tuleb rakendada ebaseadusliku vaenukõne vastase võitluse tegevusjuhendit. Hiljem on algatusega liitunud näiteks ka Tik-Tok ja Instagram.

123. Eesti Inimõiguste keskus osaleb 2023. aasta algusest projektis SafeNet, mida juhib internetis leviva vaenukõne vastu võitlev rahvusvaheline võrgustik INACH. Kaasatud on 21 vabariiki üle Euroopa. Projekti käigus koguvad partnerid ühtse metoodika järgi infot vaenukõne eri vormide kohta ja kontrollivad, kas ja kuidas sotsiaalmeediaplatvormid täidavad nii iseenele kehtestatud reegleid kui ka kokkulepet Euroopa Komisjoniga. Projekti esimesed kolm monitooringutsüklit näitavad, et enim esineb eestikeelses sotsiaalmeedias vaenu LGBT+ kogukonna ja pagulaste vastu. Lisainfo: <https://humanrights.ee/tegevused/safenet/>.

124. 2019. aastal muudeti Eestis vihakuritegude tuvastamise ja salvestamise juhendit, mis jagati politseile ja prokuröridele.

125. 2021. aastal ametisse astunud Vabariigi Valitsus teavitas oma tegevusplaanis, et kavandatakse vihakuritegude seadustamist. 2021. aastal koostati Justiitsministeeriumis ülevaade kuritegelikust reageerimisest vaenukõnele, rõhutati, et Karistusseadustik § 58 lg 1 näeb ette, et „madal motiiv“ on ka rassistlik või vaenumotiiv. Seda on kasutatud ka kohtupraktikas (Tartu Maakohtu otsus 07.02.2019, nr 1-18-8341, lk 19).

126. Aastatel 2021-2022 võttis Eesti osa EStAR projektist. 2022. aasta veebruaris korraldas EStAR (*Enhancing Stakeholder Awareness and Resources for Hate Crime Victim Support*) ühepäevase veebipõhise töötoa teemal: „Vihakuritegude ohvrite toetamise riiklike struktuuride ja teenuste hindamine Eestis“. Osalesid Eesti riigiasutused (Justiitsministeerium, Sotsiaalministeerium, Siseministeerium, Prokuratuur, Politseiamet, Eesti Teaduste Akadeemia) ning kodanikuühendused.

127. 2023. aasta aprillis teavitas ametisse astunud Vabariigi Valitsus oma tegevusplaanis, et kavas on muuta vaenukõne ja vaenukuritegude regulatsiooni. Justiitsministeerium valmistas ette uue eelnõu, muutmaks Karistusseadustiku §151. Seaduseelnõu vaenukõne ja vaenukuritegude regulatsiooni muutmiseks esitati Vabariigi Valitsusele ning seejärel sügisel Riigikogule. Karistusseadustiku § 151 (kriminaalne vaenukõne) muudatuste eesmärk on viia vaenukõne ja vaenukuritegude regulatsiooni kooskõlla Euroopa Liidu õiguse nõuetega. Hetkel on Eesti õiguses mitmed lüngad ja puudujäägid, mis on tuvastatud Euroopa Komisjoni poolt ning antud soovitusel need täita, et tagada raamotsuse nõuete täitmine.

128. Riigikogus on toimunud eelnõu esimene lugemine ning jätkub arutelu Riigikogu õiguskomisjonis. Kuna sellel teemal on jätkuvalt eriarvamused poliitiliste parteide seas, siis arutelud jätkuvad ning eelnõu seadusena vastuvõtmine seisab. Eelnõu ja nõ muudatuste pakett koosneb erinevatest muudatusettepanekutest, millest olulisemad puudutavad karistusseadustikku. §151 muudatused viivad Eesti õiguse kooskõlla nii EL õiguse kui ka ECRI (Euroopa Sallimatuse ja Rassismi vastane Komisjon) soovitustega.

129. Uus §151 sõnastus on oluliselt laiem kui kehtiv ega nõua enam kohustusliku tingimuse või elemendina vahetu ohu põhjustamist isiku elule, tervisele või varale. Vastavalt eelnõus pakutud tekstile on edaspidi kuritegu, kui isik avalikult õhutab vägivallale, vihkamisele või diskrimineerimisele isikute või isikute grupi suhtes rahvuse, rassi, nahavärvi, puude, keele, päritolu, religiooni, seksuaalse või poliitilise orientatsiooni, varalise või sotsiaalse staatuse alusel viisil, mis võib viia vägivallategude toimepanemiseni või seaks ohtu ühiskonna turvalisuse. Seetõttu on kuriteo toimepanemise lävend oluliselt madalamal ning juba eeldus, et tegu võib viia või kaasa tuua vägivallateo või ohu ühiskonna turvalisusele, on loetud piisavaks. Lisaks, kui kehtiva §151 lõike 1 kohaselt on tegemist väärteoga, siis eelnõu kohaselt on ka lõige 1 kuritegu.

130. Muudatus Karistusseadustiku §58 juures puudutab raskendavaid asjaolusid karistuse mõistmisel ning sellega täiendatakse §58 uue punktiga, mille kohaselt loetakse raskendavaks asjaoluks ka kuriteo toimepanemine isiku suhtes tulenevalt tema rahvuse, rassi, nahavärvi, soo, puude, keele, päritolu, usutunnistuse, seksuaalse sättumuse, poliitiliste veendumuste või varalise või sotsiaalse seisundi tunnusest. Kuigi §58 sõnastust oleks juba praegu võimalik kohaldada, kuna näeb raskendava asjaoluna ette kuriteo toimepanemise omakasu või muul madalal motiivil, soovib Justiitsministeerium raskendavata asjaolude loetelu siiski eelpool mainituga täiendada, et oleks tagatud õigusselgus. See vastaks ka Euroopa Liidu õiguse ja soovitude nõuetele.

Artikkel 7

Kogunemis- ja väljendusvabadus

Möödunud aruandeperioodil ei olnud Nõuandekomiteel artikkel 7 kohta soovitusi.

Artikkel 8

Usuvabadus

Möödunud aruandeperioodil ei olnud Nõuandekomiteel artikkel 8 kohta soovitusi.

Artikkel 9

Sõna- ja ajakirjandusvabadus. Vähemuskeelne meedia.

Nõuandekomitee kutsub ametivõime üles, austades samas toimetuste sõltumatust, edendama vähemuskeelseid ja rahvusvähemuste kultuuridest ning nende praegustest probleemidest

avalikult rahastatavas meedias tehtavaid kvaliteetsemaid saateid. Seda tuleks arendada rahvusvahemustesse kuuluvate isikute tõhusal osalusel ning selle eesmärk peaks olema üldise teadlikkuse suurendamine nendest aspektidest ja negatiivsete stereotüüpide vastu võitlemine..

131. Võrreldes varasemate aruannetega ei ole Eesti seadustes olulisi muutusi. Seadusega on tagatud televisiooni- ja raadioteenuse vastuvõtmise ja taasedastamise vabadus.

132. Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti (TTJA) andmebaasi andmetel on Eestis 2024. aastal 11 televisiooniteenuse luba omavat eratelekanalit. Neile lisaks on eetris avalik-õigusliku ringhäälingu ERR-i kolm telekanalit, sh venekeelne ETV+. Eratelekanalitest on venekeelseid kuus.

133. Avalik-õiguslikku raadiot ja televisiooni rahastatakse riigieelarvest. Eesti Rahvusringhääling (ERR) edastab eesti- ning venekeelseid tele- ja raadiosaateid ning subtitreeritud eestikeelseid telesaateid. ERR-i veebiportaalid edastavad uudiseid eesti, vene ja inglise keeles.

134. ERR-i meediakanalid (TV, raadio ja portaal) on läbi aastate olnud Eesti elanike kõige olulisemad ja usaldusväärsemad informatsiooniallikad. Meediapoliitika märkimisväärseks saavutuseks tuleb pidada 2015. aastal tööd alustanud venekeelse telekanali ETV+ populaarsuse ja usaldusväärse kasvu venekeelses auditooriumis. 2023. aasta meediuuringute andmetel ületas ETV+ usaldusväärsus venekeelse elanikkonna seas oluliselt seni esikohal olnud Venemaa telekanaleid (vastavalt 55% ja 25%). 2023. aastal vaatas ETV+ telekanalit iganädalaselt 16% Eesti elanikkonnast (vanus 4+, vähemalt 15 minutit nädalas). Neist ligi 100 000 olid mitte-eestlased.

135. ETV+ eesmärgiks on algatada ja hoida dialoogi eestlaste ja teise emakeelega elanikkonna vahel. ETV+ kasutab ristmeedialahendust, mis kaasab aktiivselt auditooriumi. ETV+ pakub nädalas enam kui 20 tundi omaprogrammi, sh uudiseid, arutelusaateid, meelelahutust ja sporti.

136. ERR edastab lisaks eestikeelsetele uudistele oma veebiportaalis uudiseid ka vene (rus.err.ee) ja inglise keeles (news.err.ee). Neile väljaannetele lisaks on veel kümneid internetilehekülgi, mis ühel või teisel viisil pakuvad lugejale venekeelset teavet Eestis toimuva kohta.

137. Euroopa Liit (EL) piiras 2.03.2022 Vene riigimeedia kanalite RT (Russia Today) ja Sputnik ja nende tütarfirmade levi: [EU imposes sanctions on state-owned outlets RT/Russia Today and Sputnik's broadcasting in the EU - Consilium \(europa.eu\)](https://europa.eu/european-council/story/eu-imposes-sanctions-on-state-owned-outlets-russia-today-and-sputniks-broadcasting-in-the-eu)

6.06. 2022 võttis Euroopa Liidu Nõukogu vastu täiendava otsuse ja määruse, millega lisati ELis keelatud Venemaa meediaväljaannete nimekirja veel kolm meediaväljaannet ja nende tütarfirmad (Rossiya RTR/RTR Planeta, Rossiya 24/Russia 24, and TV Centre International) <https://merlin.obs.coe.int/article/9541#:~:text=On%206%20June%202022%2C%20the,2022%2D3%2F6>). Sanktsioone on pikendatud kuni 23.06.2024.

138. Praktiliselt kõikjal Eestis on võimalik tellida võõrkeelseid telekanaleid kaabel- ja digilevi kaudu. Kättesaadavate kanalite arvu on raske hinnata, sest see sõltub valitud paketest ja tehnilistest vahenditest. Tulenevalt Venemaa täiemahulisest agressioonist Ukrainas järgib Eesti Euroopa Liidu sanktsioonipoliitikat. Inforuumi kaitseks ja sanktsioonide täitmise tagamiseks

on Eesti tänaseks piiranud 307 veebilehe ja 53 telekanali kättesaadavust. Sanktsioonimeetmed püsivad Venemaa täiemahulise agressiooni lõpuni Ukrainas ning kuni Venemaa ja Venemaaga seotud meediaväljaanded lõpetavad Euroopa Liidu ja selle liikmesriikide vastased propagandaaktioonid. Sanktsioonidest hoolimata jälgib hinnanguliselt 10-15% venekeelsest elanikkonnast keelatud kanaleid interneti või STV-TV vahendusel.

139. TTJA andmebaasi andmetel on Eestis 2024. aastal 49 kehtivat raadioteenuse luba, neist 14 on üleriigilised. Neile lisaks on eetris avalik-õigusliku ringhäälingu ERR-i viis raadiokanalit, sh venekeelne Raadio 4. Eetris on ka ukrainakeelne raadiojaam DRUZI.

140. Venekeelseid eraraadiojaamu on Eestis kokku 9: DFM, Narodnoje Radio, Narvskoje Semeinoje Radio, Raadio 4, Radio Eli, Super Radio, Sky Radio, Jumor FM, Star FM Plus.

141. Kuulataavaim ja originaaltoodangu mahult suurim on venekeelne ERR-i avalik-õiguslik raadiojaam Raadio 4. Kantar Emori raadio- ja muusikakuulamise seire andmetel kuulas 2023. aastal Raadio 4 iga päev keskmiselt 31 000 inimest vanuses 12-74, Raadio 4 oli kuulatavuselt 2023. aastal venekeelsetest raadiojaamadest esikohal.

142. Lisaks venekeelsetele saadetele edastab Raadio 4 saateid ukraina ja valgevene keeles. Kord kuus on eetris saated aserbaidžani, tatari ja tšuvaši keeles ning kolm korda kuus juudi kultuuri kajastav saade.

143. Eesti Statistikaameti andmetel ilmus 2020. a Eestis 731 nimetust perioodikaväljaandeid, neist 82% eesti- ja 18% muukeelseid ning 298 nimetust ajakirju, neist 85% eesti ja 15% teistes keeltes. Ajalehti ilmus samal aastal 52 nimetust eesti keeles ja 21 teistes keeltes, paberil päevalehti ilmus kokku 8 nimetust, kõik eestikeelsed.

144. Kõik suuremad meediakontsernid ja -institutsioonid (ERR, Ekspress Grupp, Postimees Grupp) pakuvad venekeelsele tarbijale venekeelset teenust. Vene keeles ilmub 4 üleriigilist perioodilist erameedia e-väljaannet: uudisteportaal Delfi, uudisteportaal Postimees, MK-Estonia (ilmub ka trükiväljaandena) ja veebiväljaanne Delovyje Vedomosti.

145. Venemaa täiemahulise agressiooni tagajärjel Ukrainas on Eesti meediamaaastikul toimunud olulised muutused. Vabariigi Valitsuse otsusega on neli Eesti venekeelset erameediakanalit (Postimees, Delfi, Delovyje Vedomosti ning Põhjarannik) saanud aastatel 2022 - 2023 täiendavat riiklikku toetust: 2022. aastal eraldati kvaliteetse venekeelse ajakirjandusliku sisu loomiseks erameediakanalitele 1,3 miljonit ning 2023. ja 2024. aastal 1 miljon eurot.

146. Venekeelne regionaalne ajakirjandus on kättesaadav kõikjal Eestis, sh piirkondades, kus elab vene keelt emakeelena kõnelev elanikkond. Suuremateks väljaanneteks on Narvskaja Gazeta, Gorod, Severnoje Poberežje ja Severnoje Poberežje Ekstra, Sillamjõeski Vestnik Ida-Virumaal ja Tšudskoje Poberežje Jõgevamaal. Kõige populaarsem munitsipaalajaleht on pealinnas Tallinnas ilmuv Stolitsa. Venekeelsetena ilmuvad ka kohaliku omavalitsuse häälekandjad Ida-Virumaal, Harjumaal ja Tallinna linnaosades. Lisaks ilmuvad rahvusvähemuste rahvuskultuuriseltside omakeelsed ajalehed ja ajakirjad.

147. Eesti venekeelsete meediakanalite olulisus kasvas COVID-19 ajal, tõenäoliselt oli põhjuseks kriitiliselt tähtsa teabe vahendamine Eesti kohalikest piirangutest-toetustest ja muu

koroonainfo. Venemaa meedia kaal ja usaldusväärsus hakkas samal ajal langema. Oma panuse andis ka venekeelse kriisiinfo operatiivne kättesaadavus, mida meediamajad edastasid ja mis tugevdas venekeelsete uudiste voogu ja mitmekülsust.

148. Valdav osa nooremaealisest auditooriumist eelistab hankida informatsiooni ja meelelahutust internetist. Rahvusvahelise digiuuringu kohaselt (*We Are Social*) kasutas 2022. aastal Eestis interneti 96,4% elanikkonnast.

Nõuandekomitee julgustab ametiasutusi tegema koostööd Pressinõukogu ja Avaliku Sõna Nõukoguga, säilitades samas nende sõltumatuse, et tagada rahvusvähemuste esindatus nende nõukogudes.

149. Meediajärelevalvet teostab TTJA ja eneseregulatsiooni korras Eesti Meediaettevõtete Liit (EML). Elanikkonna kaebusi menetleb EML tööorgan Pressinõukogu, kes oma otsustes lähtub Eesti ajakirjanduseetika koodeksist. EML kaitseb meediakanalite ühishuve ja õigusi, lähtudes demokraatliku ajakirjanduse rahvusvaheliselt tunnustatud põhimõtetest.

150. Pressinõukogu arutab kaebusi, mis laekuvad lugejatelt ajakirjanduses ilmunud materjalide kohta. Pressinõukokku võib pöörduda igaüks, kes leiab, et teda on meedias alusetult negatiivselt esitletud. Võrreldes kohtuga on pressinõukogu menetlus kiire ja tasuta. Meediaväljaanded kohustuvad avaldama pressinõukogu tauniva otsuse. Pressinõukogu otsused tuleb avaldada muutmata kujul ilma toimetuse kommentaarideta. ERR kohustub avaldama pressinõukogu tauniva otsuse eetris. Kõik pressinõukogu otsused avaldatakse Internetis EML kodulehel pressinõukogu rubriigis.

151. Analoogete pädevusega on 1991. aastast tegutsev Avaliku Sõna Nõukogu, mis on MTÜ Avalik Sõna põhikirjaline tööorgan. Avaliku Sõna Nõukokku kuuluva MTÜ Avalik Sõna liikmeteks on Ajakirjanike Liit, Meediakoolitajate Liit, Tarbijakaitse Liit, Eesti Kirikute Nõukogu, Juristide Liit ja MTÜ Meediaseire. Avaliku Sõna Nõukogu pakub meediateemalist avalikku arutelu ja esitab oma seisukohad konkreetsetes meediaetikas puudutavates küsimustes kas vabastavate või taunivate lahendite kujul.

152. Rahvusringhäälingu seaduse kohaselt tegutseb ERR-i juures eetikanõunik, kes jälgib ERR-i tegevuse vastavust ajakirjanduse kutse-eetikale ja tavadele, vaatab läbi ERR-i saate või programmi sisu kohta esitatud vastulaused ja vaidlustused ning jälgib programmi tasakaalustatust.

Nõuandekomitee väljendab muret tõlkekohustuse üle ja leiab, et selline jääk lähenemine ei pruugi olla proportsionaalne õiguspärase eesmärgiga edendada eesti keelt ja teha saated kättesaadavaks laiale publikule. Ta palub ametiasutustel kasutada selles küsimuses paindlikumat lähenemisviisi.

153. Avalike ringhäälingusaadete eesti keelde tõlkimise kohustus on piisavalt paindlik. Keeleseaduse § 18 lg 2 sätestab, et eestikeelset tõlget ei nõuta keeleõppesaadete, vahetult taasedastatavate saadete või omatoodetud võõrkeelsete uudiste diktorigeksti ja otsesaadete puhul. Keeleseaduse § 18 lg 3 sätestab, et eestikeelset tõlget ei nõuta võõrkeelsele kuulajale suunatud raadiosaadete puhul.

154. Keeleseadus näeb tõlke kohustuse rikkumise eest ette sanktsiooni, aga kuna tõlke, nt subtiitrite lisamise nõude täitmine ei ole kaasaegsete infotehnoloogiliste vahendite kasutamisel ülearu koormav, ei ole Keeleamet selle sätte täitmata jätmisel juba pikemat aega järelevalvemenetlusi algatanud.

Artikkel 10

Vähemuskeelte kasutamine suhtluses kohalike ametiasutustega

Nõuandekomitee kordab oma üleskutset ametiasutustele tagada, et rahvusvähemustesse kuuluvatel isikutel oleks piirkondades, kus nad traditsiooniliselt või suurel arvul elavad, õigus ja tegelik võimalus kasutada oma vähemuskeeli suhetes kohalike ametiasutustega.

155. Eestis on võimalik kasutada riigi ja kohaliku omavalitsuse asutustega suhtlemisel võõrkeeli. Üldlevinud on võimalus kasutada vene ja inglise keelt. Lisandunud on võimalus kasutada ukraina keelt. Võimalus suhelda ametiasutustega vene keeles on laialdaselt kasutusel ka nendes omavalitsustes, kus vene keele kõnelejate osakaal on väike. 2021. aastal toimunud rahvaloenduse andmetel kõneldakse Eestis 243 erinevat keelt, kõikides keeltes ametliku suhtluse tagamine oleks ebaproportsionaalne.

156. Seadusega ei kohustata ametiasutusi pakkuma tõlketeenust, riigi ja kohaliku omavalitsuse asjaajamiskeel on põhiseaduse § 52 kohaselt eesti keel. Paljud riigi ja kohaliku omavalitsuse asutused, valla- ja linnavalitsused ning ministeeriumid annavad oma veebilehel lisaks eesti keelele informatsiooni vene ja inglise keeles. Suur osa avalikke teenuseid pakkuvaid eraõiguslikke ettevõtteid (telekommunikatsioon, pangandus, meditsiin) annavad avalikkusele suunatud teavet eesti keele kõrval ka vene ja inglise keeles.

157. Enamikus omavalitsustes, kus on suur venekeelse elanikkonna osakaal, on piisavalt vene keelt oskavaid peamiselt vene emakeelega ametnikke, kes suhtlevad vähemuskeelsete isikutega nende emakeeles. Kahetsusväärseks tuleb pidada olukorda, kus mõnes suurema venekeelse elanikkonnaga omavalitsuses ei suuda ametnikud ja töötajad suhelda eesti keeles. Riik peab oluliseks tõhustada selliste ametnike ja töötajate eesti keele oskuse omandamist.

158. Kuna Eestisse on elama asunud arvukalt Ukraina sõjapõgenikke, on nende parema teavitamise huvides hakanud paljud ametiasutused jagama põhiõiguste kaitse ning avalike huvidega seotud teavet ka ukraina keeles.

Keeleameti tegevus

Nõuandekomitee julgustab ametiasutusi vaatama läbi keeleameti lähenemisviisi, sealhulgas selle volitusi trahve määrata, ja edendama keeleameti positiivset rõhuasetust rahvusvähemustesse kuuluvate isikute toetamisel eesti keele õppimisel ning kaaluma positiivseid lisastiimuleid, nagu mitmekeelsuse edendamine, ja usaldust suurendavaid meetmeid selles osas.

159. Keeleameti järelevalvepädevus keeleoskuse hindamisel piirdub sellega, kas kooli juhtkond ning kooli pidaja on taganud, et töötajad, kellelt seaduse alusel nõutakse eesti keele oskust,

oskavad eesti keelt nõutaval tasemel. Keeleamet saab teha õpetajatele üksnes ettekirjutusi eesti keele omandamiseks nõutaval tasemel, andes selleks keeleseaduse § 28 lõike 3 alusel piisavalt aega. Seadus ei sea keeleõppele kuluva ajale piirangut.

Nõuandekomitee kutsub ametivõime taas üles alandama keeleseaduses sisalduvat 50-protsendilist künnist.

160. Vähemuskeelse suhtlemise aluspõhimõtted sätestab Eesti Vabariigi põhiseadus. Keeleseaduse muutmine ei muuda keelekasutuse aluspõhimõtteid põhiseaduses. Põhiseaduse § 51 lg 2 sätestab: Paikkondades, kus vähemalt pooled püsielanikest on rahvusvähemusest, on igaühel õigus saada riigiasutustelt ja kohalikest omavalitsustelt ning nende ametiisikutelt vastuseid ka selle rahvusvähemuse keeles.

161. Paljud Ukraina sõjapõgenikud on asunud tööle kaubanduses, teeninduses ning haridussüsteemis. Keeleamet võttis seisukoha, et Ukrainast pärit sõjapõgenikele antakse piisavalt aega algtasemel eesti keele oskuse omandamiseks ning aasta jooksul nende Eestisse saabumisest teavitatakse kõiki keeleoskust nõudvatel ametikohtadel töötavaid sõjapõgenikke eesti keele õppe võimalustest, kuid järelevalvemenetlusi nende suhtes läbi ei viida. Eriline tähelepanu on suunatud haridussüsteemis töötavatele sõjapõgenikele, et teha nende lõimumine võimalikult sujuvaks.

162. Keeleamet nõustab sõjapõgenikke ja nende siinseid tööandjaid eesti, vene ja inglise keeles tööalase eesti keele oskuse nõuete, Eesti keelekeskkonnaga kohanemise ning eesti keele õppe võimaluste ja keeleeksamiteks valmistumise küsimustes.

Artikkel 11

Isanimed

Nõuandekomitee kordab oma üleskutset ametivõimudele, et nad otsiksid rahvusvähemustesse kuuluvate isikutega konsulteerides asjakohaseid õiguslikke lahendusi isanimede registreerimiseks ametlikes isikut tõendavates dokumentides.

163. Isik võib taotleda ametivõimudelt isanime kasutamist ametlikes dokumentides nimeosana ehk lisanimena (nt venekeelse patronüümi puhul Ivan Ivanovich Ivanov). Nimede kasutamist reguleerib nimeseadus, mille § 3 lg 1 kohaselt koosneb isikunimi eesnimest ja perekonnanimest. Seadus kehtestab võrdsed normid füüsilise isiku nime (isikunime) andmise ja kohaldamise põhimõtted ja korra ning Eesti kodaniku ja Eestis viibiva välismaalase isikunime ühtse kasutamise alused. Eestis ei ole ajalooliselt isanime isikunime osana kasutatud ning see ei ole ametlik osa inimese nimest. Eestis kasutatakse perekonnanime.

164. Sellegipoolest ei tehta Eestis takistusi inimesele, kes soovib isanime praktikas kasutada. Isanime kasutamist erasuhtluses ei ole kuidagi õiguslikult reguleeritud ega piiratud. Samuti võib isik vabalt kasutada isanime ametiasutuste või kohaliku omavalitsuse asutustega suheldes ning nende poole erinevate avalduste või kirjadega pöördudes, millele vastatakse üldises korras. Isanimede seadusliku kaitse mitteandmine ei takista seega isanimede faktilist kasutamist, sh ametlikes dokumentides.

Kohanimed

Nõuandekomitee kordab oma üleskutset ametiasutustele laiendada vähemuskeelsete kohanime kasutuselevõtu võimalusi ja lubada eesti keele kõrval ka vähemuskeelseid topograafilisi tähiseid. Samuti peaksid ametiasutused võtma meetmeid, et suurendada rahvusvähemuste hulka kuuluvate isikute teadlikkust sellest õigusest ja hinnata selle alusel nõudlust selliste tähiste järele.

165. Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi juures tegutsev kohanimenõukogu on korduvalt teavitanud ajaloolise vähemuse asualal tegutsevaid omavalitsusi võimalusest kasutada eestikeelsete kohanime kõrval ka vähemuskeelseid kohanimesid. See õigus on sätestatud kohanimeseaduse § 11.

Artikkel 12

Juurdepääs haridusele ja kultuuridevaheline dialoog

Õpetajakoolitus

Nõuandekomitee kutsub ametivõime üles kohaldama piiratud aja jooksul paindlikku lähenemist riigikeele nõuetele õpetajate töölevõtmisel, et koolid saaksid leevendada vähemuskeele õpetajate puudust, kuni töötatakse välja pikemaajalised lahendused.

166. Eesti on otsustanud minna järk-järgult üle täielikult riigikeelsele õppele aastaks 2030. 2022. aasta detsembris kiitis Riigikogu heaks Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse ning teiste seaduste muutmise seaduse §36 lg 2: „Käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud õpetaja loetakse alates 2024. aasta 1. augustist kvalifikatsiooninõuetele vastavaks üksnes juhul, kui ta on omandanud eesti keele oskuse vastavalt keelseaduses ja selle alusel kehtestatud nõuetele.“

167. Eestis on aastaid kehtinud väga paindlik keelenõuete süsteem, kus nende nõuete mittetäitmine ei ole olnud töösuhte lõpetamise või mitte sõlmimise alus. Riigikeelsele õppele üleminek on jättnud õpetajate keeleoskuse nõuete raami samaks: B2-taseme nõue, kui ei õpetata eesti keelt ega eesti keeles ja C1, kui õpetatakse eesti keelt või eesti keeles. Riigikeelsele õppele ülemineku raamistikus on keeleoskus üks kvalifikatsiooni osa ning seda nõuet täitmata 2024. aasta sügisest enam õpetajana töötada ei saa.

168. Haridus-ja Teadusministeerium kavandab õpetajate karjääri-ja palgamudeli uuendamist.

Nõuandekomitee kutsub ametivõime üles andma koolide õppekavades kõigil tasanditel rohkem teavet rahvusvähemustesse kuuluvate isikute positiivse panuse kohta Eesti ühiskonda ja kultuuri, samuti rahvusvähemuste ajaloo, kultuuri, keele, traditsioonide ja religiooni kohta, ning edendama tõhusamalt sallivust ja kultuuridevahelist dialoogi formaalse ja mitteformaalse hariduse kaudu, sealhulgas edendades erineva keelilise taustaga õpilaste omavahelist suhtlemist.

169. Rahvusvähemuse keele- ja kultuuriõppe sätteid ning koolipoolse õppe läbiviimise miinimumtingimused on sätestatud Vabariigi Valitsuse määruses "[Keele- ja kultuuriõppe võimaluste loomise tingimused ja kord](#)":

§ 3. Keele- ja kultuuriõppe sisseseadmine

(1) Kool korraldab põhiharidust omandavatele õpilastele vähemalt kahe õppetunni ulatuses nädalas valikainena keele- ja kultuuriõpet, kui selleks on kooli direktorile kirjaliku taotluse esitanud vähemalt kümne sama emakeelega õpilase lapsevanemat (eestkostjat).

(2) Kui sama keele- ja kultuuriõppe korraldamiseks on esitatud vähem kui kümme taotlust, otsustab kool keele- ja kultuuriõppe võimaldamise koostöös valla- või linnavalitsusega.

170. Minimaalsed eeldused on seatud üldpõhimõttena, sellega kaasneb paindlikkus erinevate oludega kohanemiseks. Määrus pakub võimalusi asendada esimese võõrkeele (A-võõrkeele) klassid õppijate emakeele tundidega.

§ 5. Emakeele õpetamine võõrkeelena

(1) Kui õpilase emakeel kuulub koolis õpetatavate A- või B-võõrkeelte hulka, võimaldab eesti õppekeelega kool õpilasel emakeelt õppida A-võõrkeelena, muu õppekeelega kool B-võõrkeelena.

(2) Kui võõrkeele rühmas on vähemalt kümme õpilast, kelle emakeel on antud võõrkeel, võib kool moodustada nendest eraldi keeleõppe rühma.

171. Tulenevalt riigi sihist toetada riigikeelest erineva emakeelega õppijate õigust õppida ja kasutada oma emakeelt, töötatakse välja raamistik ja metoodilised materjalid, et parimal moel toetada eestikeelsele õppele ülemineku protsessi ja korraldada õppekavade õppimine emakeele õpetamine parimal võimalikul viisil.

172. 2023. aasta lõimumismonitooring näitas, et vaid 4% eesti keelest erineva koduse keelega vanematest soovib, et nende laps saaks ainult venekeelset üldharidust. Viimastel aastatel on eestikeelsetes õppeasutustes kasvanud eesti keelest erineva emakeelega õpilaste arv (põhikoolis keskmiselt üle 1000 õpilase aastas). Seega on rahvusvähemustel valmisolek eestikeelse õppele üleminekuks, mida muuhulgas kinnitavad lapsevanemate valikud. Monitooringu kohaselt toetavad ka eestikeelsed lapsevanemad eestikeelsele haridusele üleminekut: eestikeelsete vastajate seas toetab 96% eestikeelsele haridusele üleminekut, seejuures 70% on reformi suhtes häälestatud täiesti positiivselt.

173. Haridus- ja Teadusministeeriumi strateegiline partner on Eesti Rahvusvähemuste Pühapäevakoolide Õpetajate Ühing. Riik toetab tegevustoetusega rahvuskultuuriseltside huvikoolide tegevust, mis on seotud rahvusvähemuste keele ja kultuuri hoidmise ja arendamisega. 2022. aastal toetas Haridus- ja Teadusministeerium araabia, armeenia, aserbaidžani, valgevene, soome, gruusia, kabardi, korea, mari, roma, vene, tatari, ukraina ja usbeki keelte ja kultuuri õppimist. 2023. aastal andis Haridus- ja Teadusministeerium 32 Eesti huvikoolile taotletud toetuse täies mahus. Lisaks toetab riik kultuuri- ja infosfääride tähtsust, teadvustades ka Eesti meediakanalite kultuuritegevust ja venekeelseid väljundeid.

174. Põhiseaduse, koolieelse lasteasutuse seaduse, põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse, erakooliseaduse, kutseõppeasutuse seaduse, kõrgharidusseaduse alusel on kõigil Eestis seaduslikult viibivatel isikutel ja kõigil rahvusvahelise kaitse saajatel või rahvusvahelist kaitset taotlevatel isikutel õigus omandada haridus ülaltoodud seadustes sätestatud tingimustel ning

juurdepääs haridusele ei sõltu isiku keelest, kultuurilisest või etnilisest päritolust, taustast või usulistest veendumustest. Haridusele juurdepääsu reguleerivad seadusesätted ei ole varasemate aruandeperioodidega võrreldes muudetud.

Romade haridus

Nõuandekomitee kutsub ametiasutusi üles tagama roma rahvusvähemusse kuuluvatele isikutele tõhusa ja sisuka juurdepääsu haridusele, sealhulgas parandades ja ajakohastades õpetajate koolitust, et nad mõistaksid roma kultuuri ja traditsioone, vaatama läbi nn lihtsustatud programmide võimalik diskrimineeriv mõju ning konsulteerima romadega mis tahes tulevase mudeli väljatöötamisel, rakendamisel ja läbivaatamisel, et toetada roma õpilasi hariduses.

175. Nagu kõigile Eestis elavatele lastele, on ka roma lastele tagatud võrdne juurdepääs kvaliteetsele haridusele ning nad on täielikult kaasatud Eesti haridussüsteemi. Roma lapsed õpivad ühiste riiklike õppekavade järgi koos teiste õpilastega.

176. Põhiseaduse, koolieelse lasteasutuse seaduse, põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse, erakooliseaduse, kutseõppeasutuse seaduse, kõrgharidusseaduse alusel on kõigil Eestis seaduslikult viibivatel isikutel ja kõigil rahvusvahelise kaitse saajatel või rahvusvahelist kaitset taotlevatel isikutel õigus omandada haridus ülaltoodud seadustes sätestatud tingimustel ning juurdepääs haridusele ei sõltu isiku keelest, kultuurilisest või etnilisest päritolust, taustast või usulistest veendumustest.

177. Õpilase emakeel või kodus kasutatav keel lapse või vanema teatel kantakse Eesti Hariduse Infosüsteemi. Kuna tegu on ütluspõhiste andmetega, on võimalik, et õpilane otsustab hilisemates õppeastmetes nimetada mõne muu emakeele (nt eesti, vene, läti).

Õppevorm	haridustase	Emakeel EHIS andmetel	põhikooli, gümnaasiumi riiklik õppekava (RÕK)	põhikooli lihtsustatud riiklik õppekava lihtsustatud õpe	Kokku
statsionaarne õpe	põhiharidus	mustlaskeel / roma; romi	3		3
statsionaarne õpe	põhiharidus	mustlaskeel / roma; romi	6		6
statsionaarne õpe	põhiharidus	mustlaskeel / roma; romi	5		5
statsionaarne õpe	põhiharidus	mustlaskeel / roma; romi	38	4	42
mittestats. õpe	põhiharidus	mustlaskeel / roma; romi	1		1

mittestats. õpe	gümnaasium	mustlaskeel / roma; romi	1		1
Kokku			54	4	58

Õpilased, kelle emakeel on roma keel vastavalt õppevormile, haridustasemele ja õppekavale 2022/2023

178. 2020. aastal alustas Haridus- ja Teadusministeeriumi toetusel tegevust Tallinna Roma Kultuurikeskuses pühapäevakool (mittereligioosne), kus roma lapsed saavad õppida roma keelt ja kultuuri. Tegemist on olulise sammuga, kuna Eestis kõneldav roma keel on suuline ja sellel puuduvad kirjalikud õppematerjalid, mille puudumine seab piirid ka roma keele ja kultuuri alasele formaalsele haridusele. Lisaks nimetatud toetusmeetmele korraldatakse igal aastal õpetajatele roma kultuuri teemalist erialast koolitust.

179. Kultuuriministeerium on alates 2018. aastast korraldanud roma platvormi projekti raames regulaarselt koolitusi roma lastega töötavatele õpetajatele erinevatel teemadel. Igale koolitusele on palutud Eesti romade kogukonna liikmeid kõnelema roma traditsioonidest ja perekultuurist, antud nõu, kuidas roma peredega paremini kontakti saada ja pidada, samuti on tutvustatud pakutavaid tugiteenuseid, mida pakuvad erinevad institutsioonid. Kuna roma lapsi on Eesti koolides vähe, on kaasatud suur osa õpetajaist, kes romadega töötavad.

180. 2020. aastal käivitati Valga vallas Kultuuriministeeriumi rahastusel ja INSA koordineerimisel roma mentoriteenus, mille eesmärk on sotsiaalsete lõhede ületamine romade ja muu ühiskonna vahel ning romade lõimumisele kaasa aitamine. Alates 2022. aastast rahastavad teenust Kultuuriministeerium ja Haridus- ja Teadusministeerium. Teenuse üks osa puudutab haridust, kaks palgalist roma mentorit otsivad peredega lahendusi, et roma noored haridusteed jätkaksid.

181. Vajadusel toetavad mentorid lapsi kodutöodes. Teenuse tulemusena astub igal aastal rohkem lapsi lasteaeda, peaaegu kõik, kel koolikohustus, seda täidavad. Aina enam on roma noori, kes jätkavad haridusteed pärast põhikooli või gümnaasiumi lõpetamist. Mentoreid abistavad roma vabatahtlikud. Suvisel tasuta tegevusnädalal sõidetakse tellitud bussiga tutvuma mõne Eesti paiga või asutusega, see Eesti tundmaõppimise võimalus on roma lapsevanemate poolt hästi vastu võetud. Valgas ja lähiümbruses kaasatakse lapsed ja noored loomade varjupaiga aitamisega, käiakse metsas seenel ja marjul jms.

182. 2023. aasta aprillist on INSA üksusena avatud Valga Roma Noortekeskus, mis on osa mentoriteenusest. Keskuses korraldatakse üritusi, kohtumisi ja tegevusi: eesti keele õpe lastele ja noortele, roma tantsutreeningud lastele ja noortele. Keskuses harjutav tantsuansambel „Shukar Roma“ on tuntud nii Eestis, Lätis kui Leedus.

COVID-19 mõju haridusele

Nõuandekomitee julgustab ametivõime analüüsima COVID-19 pandeemia ajal koolide sulgemise ja veebipõhise hariduse mõju rahvusvähemustesse kuuluvatele õpilastele ja üliõpilastele ning võtma otsustavaid meetmeid, et käsitleda kõiki tuvastatud negatiivseid suundumusi, konsulteerides tihedalt õpilaste või üliõpilaste, vanemate ja õpetajatega

183. COVID-19 mõjusid rahvusvähemuste ega muu emakeelega õpilaste vaates ei ole Eestis eraldi uuritud. COVID-19 ajal tehti riigis kooskõlastatud jõupingutusi, et suurendada õpetajate oskust kasutada digitaalseid õppevahendeid ja -platvorme täiendava täienduskoolituse kaudu. Koolid ja kohalikud omavalitsused varustasid õpilasi vajaduse korral ka digitaalsete seadmetega. Neil juhtudel, kui koolid ei suutnud nõudlust rahuldada, soetas ministeerium koostöös Lastekaitse Liiduga üle 1 200 arvuti, jagades need 244 koolile üleriigiliselt. Üldine uuring COVID-19 mõjudest on leitav siit: https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2022-10/tlu_raport_distantsope_yldharidus_2810.pdf

Artikkel 13

Rahvusvähemuste erakoolid

Nõuandekomiteel ei ole viienda aruande läbivaatamise käigus teinud soovitusi art. 13 täitmise kohta.

184. Õigusaktid, mis sätestavad täielikult eestikeelsele haridusele ülemineku, on kooskõlas art. 13 lg 1 (Pooled tunnistavad oma haridussüsteemi raames, et rahvusvähemusse kuuluvatel isikutel on õigus asutada ja juhtida oma erakoole või-täiendõppeasutusi) ega mõjuta eraharidust. Eestis on vene õppekeelega eraõpe tagatud ja uute erakoolide avamisel pole takistusi. Erakoole rahastatakse osaliselt riiklikult.

Artikkel 14

Venekeelne haridus

Nõuandekomitee kutsub ametiasutusi üles tagama juurdepääsu vene keelele õppekeelena kõigil riikliku haridussüsteemi tasanditel ning intensiivistama sellega seotud dialoogi ja konsulteerimist vene vähemuse esindajatega. Ametiasutused peaksid uurima ka eesti- ja venekeelsete koolide õpilaste õppeedukuse erinevuste põhjuseid, hindama ja parandama hariduse kvaliteeti, kasutades õppekeelena vene keelt, ning lahendama kõik tuvastatud probleemid.

Nõuandekomitee julgustab ametiasutusi intensiivistama dialoogi vähemuste esindajatega, et muuta vähemuskeelne haridus kättesaadavaks kõigis astmetes ja erinevates piirkondades, kus rahvusvähemuste esindajad traditsiooniliselt elavad, ning toetama otsustavamalt ja jätkusuutlikumalt pühapäevakoole.

185. Eesti üleminekut riigikeelsele haridusele on käsitletud ka aruande sissejuhatuses ja art 12 all Eestikeelne haridus toetab Eesti riigiidentiteedi kujunemist, suurendab ühiskonna sidusust ning vähendab nii hariduslikku kui ka sotsiaalmajanduslikku eraldatust.

186. Eesti on jätkanud järkjärgulist liikumist täielikult riigikeelsele haridussüsteemile, mis peab lõpule jõudma aastaks 2030. Viimased reformid hariduskorralduses, mida kirjeldati üksikasjalikult ka eespool, on viimane samm pikas ja etapiviisilises protsessis, mille eesmärk on suurendada haridussüsteemis riigikeele kasutamist. See protsess sai alguse põhiseaduse

vastuvõtmisega 28.06.1992. aastal toimunud rahvahääletusel pärast Eesti taasiseseisvumist 20.08.1991. aastal. Põhiseaduse § 6 kohaselt on Eesti riigikeeleks eesti keel. Põhiseaduse § 37 lg 4 sätestab, et igaühel on õigus saada õpetust eesti keeles. Lisaks on selles sätestatud, et rahvusvähemuste haridusasutustes valib õppekeele haridusasutus.

187. Eestikeelsele haridusele ülemineku esmane eesmärk on pakkuda kõigile Eesti lastele kvaliteetset eestikeelset haridust, sõltumata nende emakeelest. Täielikult eestikeelne hariduskeskkond tagab ka paremad võimalused edasiseks haridusteks, edu tööturul ning inimeste osaluse ühises Eesti teabe- ja väärtusruumis.

188. Praegused muudatused tuginevad seega pikaajalisele kogemusele ja moodustavad osa riikliku haridussüsteemi järkjärgulisest üleminekuprotsessist. Kõik huvitatud vähemusrühmad ja üksikisikud on aastate jooksul saanud osaleda selle protsessi eri etappides, alates poliitikakujundamise ja rakendamise tasandist kuni konkreetsete otsuste tegemiseni valitsuse ja omavalitsuste tasandil, sealhulgas riiklike ametiasutuste üksikute aktide vaidlustamine riiklikes ja rahvusvahelistes kohtutes. Seega on haridusreform aastakümnete jooksul pakkunud vähemustele rohkelt võimalusi osaleda dialoogis omavalitsuste ja riigiasutustega ning väljendada oma seisukohti ja muresid, samuti vaidlustada riigi ja omavalitsuste poliitikat ja meetmeid.

189. Suurendades riigikeele osakaalu õppekeelena riiklikus haridussüsteemis järk-järgult, on Eesti kehtestatud selle rakendamiseks piisava üleminekuaja. See võimaldab haridusasutustel, õpetajatel, õpilastel ja nende vanematel kohaneda ja muudatusi praktikas nõuetekohaselt rakendada, tugevdades seeläbi haridussüsteemi ja õppekava üldist kättesaadavust, juurdepääsetavust, vastuvõetavust ja kohandatavust. Rahvusvähemustesse kuuluvatel isikutel säilib õigus säilitada ja arendada oma identiteeti ja kultuuri.

190. Riigikeelsele haridusele üleminek on kooskõlas rahvusvahelise õiguse, sh raamkonventsiooniga. Euroopa Inimõiguste Kohus (EIK) on (*Valiullina and Others v. Latvia* 56928/19, 7306/20, 11937/20, 14.9.2023) jõudnud järeldusele, et rahvusvähemuste kaitse raamkonventsioon ei sisalda ühemõttelist põhimõtet anda rahvusvähemustele emakeelset haridust (§-d 134, 211). Lisaks leidis EIK, et õigus haridusele (inimõiguste konventsiooni lisaprotokolli nr.1 art 2) ei sisalda õigust saada haridust enda valitud keeles, vaid tagab õiguse saada haridust riigi ametlikes keeltes (§ 135). Kohus otsustas ka seda, et riigikeelsele haridusele üleminek Lätis oli õigustatud, et kaitsta ja tugevdada läti keelt ning edendada riigikeele oskust, eriti arvestades selle ajalooliselt ebasoodsat olukorda, edendada haridussüsteemi ühtsust, hõlbustada kõigile õpilastele võrdset juurdepääsu ja kõrvaldada haridussüsteemi ajaloolise segregatsiooni tagajärjed. Üleminek riigikeelsele haridusele ei rikkunud artiklit 14 (diskrimineerimise keeld) koos konventsiooni protokolli nr 1 artikliga 2 (§-d 190-215).

191. Viimastel aastatel on Eesti haridussüsteemi tulnud Ukraina sõjapõgenikest kooliealisi lapsi. Haridus- ja Teadusministeerium on toetanud kohalikke omavalitsusi, koole ja noorsootöösutusi, et Ukraina õpilaste haridustee Eestis võimalikult sujuvalt jätkuks. Toetati koolipidajaid koolikohtade avamisel üle Eesti. Koostöös omavalitsustega loodi õpilastele võimalused osaleda huvihariduses ja noorsootöös ning võtta tööle abiõpetajaid, loodi ukraina õppematerjale ja eesti keele õppimiseks vajalikke materjale.

192. Tallinnas, kus on kõige rohkem Ukrainast pärit lapsi, asutas riik 2022. aastal 600 õppekohaga Vabaduse Kooli. Personali kuuluvad lisaks Eesti õpetajatele ja tugispetsialistidele ka õpetajad ning tugispetsialistid Ukrainast. Vabaduse Kool on Eesti riikliku õppekava järgi tegutsev kool, mis pakub Ukraina sõjapõgenikest õpilastele võimalust omandada põhi- ja keskkharidus. Eesmärk on toetada Ukraina noorte integreerumist Eesti ühiskonda ning samal ajal säilitada ja arendada emakeeleoskust ning ukraina kultuuri tundmist. Vabaduse Koolis toimub õppetöö keelekümblusmeetodil (60% õppetööst on eesti ja 40% ukraina keeles).

Artikkel 15

Tegus osalemine kultuuri-, sotsiaal-ja majanduselus ning ühiskonnaasjades

Nõuandekomitee kutsub ametiasutusi üles laiendama oma konsultatsioonistruktuure rahvusvähemuste esindajatega kultuurivaldkonnast kaugemale ning pakkuma rahvusvähemuste hulka kuuluvatele isikutele piisavaid võimalusi oma hääle kuuldavaks tegemiseks ning kõiki neid puudutavate otsuste ja küsimuste oluliseks mõjutamiseks. Nõuetekohaselt tuleks arvesse võtta vähemuskogukondade seisukohtade mitmekesisust ning soolist ja vanuselist tasakaalu.

193. Riigikantselei viis ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014 – 2020 vahenditest ellu haldusvõimekuse arendamise meedet, mille üks alategevus oli kaasamisprotsesside toetamine. Kuivõrd enamik valitsusväliseid katusorganisatsioone ei ole keele- või rahvuspõhised, on püütud protsessides läbivalt arvestada mitmekesisusega. Näiteks Eesti pikaajalise arengustrateegia "Eesti 2035" puhul, mille üldosa valmis 2021. ja tegevuskava 2022. aastal, kasutati juba koostamise etapis mitmeid koosloomevõimalusi ka vene ja inglise keeles: toimusid piirkondlikud seminarid muu hulgas Ida-Virumaal, kus tagati tõlge vene keelde, samuti viidi läbi üleriigiline arvamuskorje nii eesti, vene kui ka inglise keeles, et ühiselt seada Eestile strateegilised sihid aastaks 2035. ESF+ haldusvõimekuse meetmest on toetatud "Eesti 2035" elluviimist toetavat kaasamist, mis oli sisendiks strateegia tegevuskava uuendamisele 2023. aastal.

194. 2021. aastal toimus noorte arvamusrännak, kus 7-12. klasside õpilased said esitada ideid, kuidas parandada elukeskkonda Eestis. Arvamusrännakus osales üle 500 noore, sh mitmest vene emakeelega koolist. 2022. aastal viidi läbi "Eesti 2035" arvamusrännak, kus inimesed üle Eesti korraldasid omal algatusel 147 arutelu Eesti riigile olulistel teemadel. Osalisi oli kõigist maakondadest, arutelukeel oli korraldaja enda valida. Riigikantselei jätkab koosloomeprotsesside toetamist ka uuel eelarveperioodil, toetades ministeeriume, et ühiskondlikult oluliste teemade puhul katsetada koosloomemeeetodeid ja tagada erinevate huvirühmade kaasatus.

195. Sidusa Eesti arengukava üks olulistest tegevussuundadest on kohalikul tasandil toimuvate algatuste avatuse (st ühisloome ja osalusvõimalused) suurendamine eri keele- ja kultuuritaustaga inimestele. Selleks on kavas toetada kohalikke omavalitsusi kohalike kogukondade määratlemisel ning eesti keelest erineva emakeelega inimeste suuremal kaasamisel kohaliku tasandi algatustesse; toetada eri keele- ja kultuuritaustaga inimeste osalemist erinevates kodanikuühendustes; ning toetada rahvusvähemuste kultuuriseltside

aktiivset kaasamist eestikeelsete üleriigiliste katusorganisatsioonide ja esindusorganisatsioonide töösse.

196. Rahvusvähemuste esindajatel on võimalus riigivalitsemises vahetult osaleda, tutvudes ja avaldades arvamust õigusaktide eelnõude kohta riigi eelnõude infosüsteemis (EIS). Eestis on kõigil põhiseaduslik õigus moodustada ühendusi, liite ja klubisid, kaitsta oma huve ja väljendada vabalt veendumusi. Kehtiv mittetulundusühingute seadus kehtestab õigused ja võimalused kultuurilisteks tegevusteks. Seadus ei piira osalemist ühenduste juhtorganite töös kodakondsus- ega rahvuspõhiselt.

197. 2022. aastal korraldas Siseministeeriumi Sihtasutus Kodanikuühiskonna Sihtkapital taotlusvooruga Ida-Viru maakonna vabaühenduste investeringutoetusteks. Eesmärgiks oli leida võimekad vabaühendused, mille tegevuste tulemusena on tõusnud Ida-Virumaa atraktiivsus elukeskkonnana ja paranenud piirkonna üldine areng.

198. 2023. aasta alguses uuendati Sihtasutuse Kodanikuühiskonna Sihtkapitali nõukogu koosseisu. Vabakonna esindajate leidmiseks korraldati avalik konkurss. Samuti kaasati nõukokku ka Kultuuriministeeriumi esindaja, et tagada tegevuste sidusus nii Kultuuriministeeriumi kui Siseministeeriumi vaates.

199. 2024. aastal on kavas uuendada Eesti kodanikuühiskonna arenguga tegeleva valitsuskomisjoni koosseisu. Avalikul konkursil on võimalik kandideerida ka rahvusvähemuste organisatsioonidel. Komisjoni ülesanne on kodanikuühiskonna tegevuskavade elluviimise ja täitmise hindamine ning kodanikuühiskonna ja riigi koostöö arendamine.

200. Aastatel 2024-2029 pööratakse erilist tähelepanu Ida-Virumaa põlevkivisektori töötajatele, keda roheline üleminek kõige enam mõjutab. Euroopa Liidu Õiglase Ülemineku Fondi toel rakendatakse alates 2024. aasta jaanuarist uusi meetmeid, et toetada põlevkivitöötajate sujuvat tööalast üleminekut. Meetmed hõlmavad ümber- ja täiendõppe võimaluste laiendamist, sealhulgas uut toetust mikrovalifikatsiooni omandamiseks ja tööle asumise toetust.

Vt ka soolise ja võrdõigusvoliniku tegevuse ülevaadet art.4

Nõuandekomitee kutsub ametivõime üles suurendama jõupingutusi, et tegeleda rahvusvähemustesse kuuluvate isikute kõrge töötuse määraga, ning võtma erimeetmeid rahvusvähemuste hulka kuuluvate naiste olukorra parandamiseks. Ametiasutused peaksid hõlbustama juurdepääsu piisavale koolitusele, mis ei piirduks ainult keeleoskusega ja annaks asjaomastele isikutele praegusel ja tulevasel tööturul vajalikud oskused. Lisaks kutsub ta ametivõime üles tagama, et mõjutatud piirkonnad saaksid vajalikku toetust, et tegeleda majanduskriisi erimõjudega omavalitsuste tasandil.

201. Sidusa Eesti arengukava uuendusmeelse ja vastutustundliku tööturu toetamise tegevussuund näeb ette tööturuteenuste kättesaadavuse ja vajaduspõhisuse suurendamist eri keele- ning kultuuritaustaga inimestele. Selleks toetatakse valdkondlike poliitikakujundajate teadlikkust eri keele- ja kultuuritaustaga inimeste olukorrast tööturul ja seeläbi teenusepakkujate operatiivsust; tõstetakse eri keele- ja kultuuritaustaga inimeste teadlikkust

Eesti tööturuteenustest ja –toetustest ning eesti keelest erineva emakeelega potentsiaalsete töötajate värbamise toetamist riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutustesse.

202. 2023. aastal algatas Kultuuriministeerium koos Eesti Linnade ja Valdade Liiduga (ELVL) ette Euroopa sotsiaalfond+ (ESF+) toetatavat tegevust „Kohalik omavalitsuste toetamine lõimumise, sealhulgas kohanemise teenuste pakkumisel“. Toetatava tegevuse eesmärk on kohaliku tasandi võimekuse tõstmine rände-, kohanemis- ja lõimumisteemadega tegelemisel. Samuti on eesmärgiks, et kohalikud omavalitsused arvestavad oma põhitegevuses eesti keelest erineva emakeelega inimeste vajadustega. Kohalik omavalitsus on heades partnerlussuhetes teiste kohanemis- ja lõimumisteenuste pakkujatega ning on teadlik iseenda ja teiste osaliste rollidest.

203. Toetusmeetmest toetatakse tegevusi, mis on suunatud ja toetavad vähemalt 18-aastaste uussisserändajate, erineva keele- ja kultuuritaustaga ning Eestisse tagasipöördujate lõimumist, sealhulgas kohanemist. ELVL-il on vastavad partnerluslepingud sõlmitud Tallinna, Tartu, Rakvere ja Pärnu linna ning Saaremaa vallaga.

204. 2019. aastast on Kultuuriministeerium toetanud erinevaid vabaühendusi uussisserändajate vabatahtlikku tegevusse kaasamisel. Partnerluses MTÜga Külaliikumine Kodukant arendati vabatahtlikus tegevuses osalemisvõimalusi pakkuva veebiplatvormi www.vabatahtlikud.ee keskkond vene- ja inglisekeelseks.

205. Ettevalmistamisel on ESF toetusmeetme raames koostöö Kodanikuühiskonna Sihtkapitaliga, mille eesmärgiks on suurendada uussisserändajate, eri keele- ja kultuuritaustaga inimeste ja tagasipöördujate osalemist kogukondlikes tegevustes.

206. „*Fostering refugee and immigrant integration*“ projekt, mille kutsusid ellu Põhjamaade Ministrite Nõukogu esindused Leedus, Lätis ja Eestis ning ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku esindus Põhjamaades ja Balti riikides, andis kohalike omavalitsuste esindajatele võimaluse saada õppevisiitide ja koostöökohtumiste kaudu teadmisi ja inspiratsiooni sisserändajate ja rahvusvahelise kaitse saajate aktiivsemaks kaasamiseks kogukonnategevustesse. Projekti käigus valmis metoodiline materjal, mille eesmärk on suurendada kohalike võimude ja teiste otsustajate pädevust sisserändajate ja pagulaste kaasamisel strateegia planeerimisse, ühiskujundamisesse ja ühisrakendamisesse.

207. Integratsiooni Sihtasutus koostöös erinevate avaliku sektori asutustega jätkasid praktikaprogrammi pakkumist eesti keelt nõutud tasemel valdavatele muu emakeelega üliõpilastele, kes kaaluvad tööle asumist avalikus sektoris. Kaks korda aastas toimub kandideerimine praktikakohtadele. Enne praktikat toimub infopäev, kus muu emakeelega avaliku sektori töötajad räägivad oma kogemusest, tutvustatakse, tööle kandideerimisenõudeid, mis tuleb kandideerimisel kasuks. Toimub ekskursioon ministeeriumide ühishoonesse (Justiits- Majandus- ja Kommunikatsiooni-, Rahandus- ja Sotsiaalministeerium). 2023. aastal viis Sihtasutus programmi läbi neljandat korda, üle 30 praktikakohaga.

208. Ettevalmistamisel on tööjõulähetusprogramm, kus muu emakeelega töötaja, kes töötab valdavalt venekeelses kollektiivis, lähetatakse tööle eestikeelsesse töökollektiivi keelepraktika ja kultuurilise kümbelse eesmärgil.

209. Muust rahvusest inimeste tööturule sisenemise ja töö leidmise abistamiseks jätkab riik tööturuteenuste osutamist. Töötukassa osutab tööturuteenuseid inimese individuaalsetest vajadustest ja takistustest lähtuvalt. Üheks takistuseks tööturul on ka eesti keele oskuse puudumine, mistõttu pakutakse töötute ja töötajate keeleoskuse parandamiseks eesti keele õpet. 2022. aastal alustas eesti keele õpinguid 4719 töötut ja 2194 töötajat. Lisaks õppis 1935 töötajat eesti keelt oma tööandja kaudu, kes sai töötukassalt selleks koolitustoetust.

210. Alates 1.01.2024 kehtib uus tööhõiveprogramm aastateks 2024–2029, mis tugevdab pakutavate koolituste vastavust tööturu vajadustele, keskendudes oskuste arendamisele, andes ettevalmistuse ametiteks, kus on suurim tööjõupuudus. Selleks piiratakse õppekavarühmi ja õppekavu, millel õppimist töötukassa rahastab ning kehtestatakse nõue, et rahastatavate koolituste kestus peab olema vähemalt 26 akadeemilist tundi.

211. Alates 2022. aasta märtsist on Eesti tööturule lisandunud uus, küllaltki suur sihtrühm muust rahvusest inimesi. Töötuna on end alates sellest ajast registreerinud 23 656 Ukraina sõjapõgenikku, kes saavad tööturuteenuseid samadel alustel Eesti alaliste elanikega. Samuti on pagulastele suunatud spetsiaalne teenus hõlbustamaks nende tööturule integreerumist – rahvusvahelise kaitse saaja tööhõive toetamine. See hõlmab tõlkimise, juhendamise, koolituse ja kvalifikatsiooni omandamise kulude hüvitamist. Alates 2022. aasta märtsist on ukrainlased registreerinud erinevatele teenustele 22 424 korral. Populaarseim on tööturukoolitus (4888 sisenejat, neist 2893 eesti keele kursustele), millele järgneb rahvusvahelise kaitse saaja tööhõive toetamise teenus.

Romade osalemine majanduses

Nõuandekomitee julgustab ametiasutusi koguma tihedas koostöös oma esindajatega rohkem eristatud andmeid romade majanduses osalemise kohta, et asjakohaselt hinnata nende olukorda ja kavandada asjakohaseid meetmeid nende konkreetsete probleemide lahendamiseks.

212. 2023. aasta juulis jõustus avatud taotlusvooru määrus, millega eraldatakse ESF+ 2021–2027 vahendeid täiendavateks tegevusteks tööturul ebasoodsas olukorras olevate rühmade, sealhulgas pererände raames saabunud uussisserändajatele ja romade toetamiseks. Toetust neile suunatud tegevusteks saavad muuhulgas taotleda ka kohalikud omavalitsused. ESF+-ist on kavandamisel ka täiendavaid tegevusi muust rahvusest naistele, samuti oskuste arendamiseks suurema vajadusega piirkondades.

213. Kultuuriministeerium on regulaarselt tellinud Eesti Statistikaametilt statistilise uuringu (viimati 2022. aastal), mis annab informatsiooni muuhulgas romade haridustaseme, eluruumide ja nende tehnovarustuse, samuti hõiveseisundi ja tööalase seisundi ning tööhõive määra kohta, samuti kajastatakse aastasissetulekut ning sissetulekuallikaid.

214. Üle 15-aastaste romade kõrgeim lõpetatud haridustase ning tööhõive määr on näitajad, mis kuuluvad lõimumis-, sh kohanemisprogrammi mõõdikute hulka, mida seiratakse regulaarselt.

Tervishoiuküsimused, sh COVID-19 aspektid

Nõuandekomitee kutsub ametiasutusi üles koguma andmeid ja tegema uuringuid rahvusvähemustesse kuuluvate isikute tervisenäitajate kohta ning korraldama teadlikkuse suurendamise kampaaniaid tervishoiuküsimustes, sealhulgas COVID-19 vastu vaksineerimise teemal, rahvusvähemustesse kuuluvatele isikutele, sealhulgas vähemuskeeltes.

215. Tervisestatistikat kogub Tervise Arengu Instituut ning teatud andmeid kogutakse ka rahvuse põhiselt. Andmebaas on leitav:

https://statistika.tai.ee/pxweb/et/Andmebaas/Andmebaas__05Uuringud.

216. Koostöös WHO ja Euroopa Komisjoniga on käimas projekt Eesti tervisesüsteemi hindamisest pagulaste ja rändes olevate inimeste perspektiivist, keskendudes eelkõige esmatasandi arstiabi ja vaimse tervise abi kättesaadavusele. Vastav uuring viiakse läbi 2024. aasta märtsist juunini. Projektiga soovitakse parandada sõjapõgenike tervishoiuteenuste kättesaadavust (sh suurendada sõjapõgenike vaksineeritusega hõlmatust ning luua sõjapõgenikele ajakohaseid terviseedenduse programme) ning Ukraina tervishoiutöötajate võimalusi Euroopa Liidus töötamiseks.

217. Tervishoiualased kampaaniad on kättesaadavad kõigile Eesti elanikele ning neis võetakse arvesse erinevate sihtrühmade vajadusi.

218. Valmimas on kvalitatiivne uuring, mis käsitleb immuniseerimiskava vaktsiinidega hõlmatust ukrainlaste seas Eestis. Lisaks viiakse läbi kvalitatiivne uuring eestlaste seas gripivaktsiiniga hõlmatuse osas, kus muuhulgas keskendutakse eraldi Ida-Virumaale. Samuti on tegemisel vaksineerimise korraldust toetava tööriista projekt, mis kaardistab erinevad hõlmatust tõstvaid meetmeid ja kus viiakse samuti läbi fookusgrupi intervjuusid kultuuridimensioonide eksperdiga.

219. Erinevalt Lääne-Euroopa riikidest ei ole Eesti vanemaealistel elanikel tavaks end gripi vastu vaksineerida. Eesti ebaühtlast COVID-19 vastu vaksineeritust ei ole süstemaatiliselt uuritud, kuid ka Eesti eksperdid on oma soovitusel viidanud selle vajalikkusele.

220. Rahvusvähemuste COVID-19 vaksineerimise vaates algatati Eestis infotunnid perearstikeskustele. Infotundidest olid oodatud osa võtma perearstid, pereõed, registraatorid ja administratiivpersonal. Eesmärk oli kõige uuema teabe jagamine. Korraldati venekeelne vaksineerimise infotund, mida kanti üle ETV+, portaalides rus.err.ee, rus.delfi.ee ja rus.postimees.ee; samuti Sotsiaalministeeriumi YouTube'i kanalil. Kiiresti töötati välja üleriigilised kampaaniad, mis aitasid inimestel riigipoolsete soovitusel kaasa tulla. Samu sõnumeid kajastati erinevates kanalites ja erinevate asutuste poolt.

221. Romade kogukonna suunal tehti koostööd Valga Haigla ja kohalike omavalitsustega. Kaasatud oli romade koordinaator. Ida-Virumaal olid vaksineerimisse kaasatud kõik perearstid ja kohalik vaksineerimise koordinaator. Käivitati projekt, mille raames helistasid arstitudengid riskirühma kuuluvatele inimestele. Lasnamäel kleebiti käsitsi venekeelseid plakateid kortermajade ustele ning saadeti otsepostitusi vaksineerimise vajalikkuse ja võimaluste kohta.

222. 2023. aastal koostati Terviseameti eestvedamisel COVID-19 kriisi õppetundide aruanne (kättesaadav eesti keeles Terviseameti veebilehel: https://www.terviseamet.ee/sites/default/files/Nakkushaigused/Trukised/covid-19_pandeemia_analuus_2023.pdf). Aruanne tõi välja järgmised õppetunnid.

223. Elanike paremaks kaasumiseks riigi soovitude ja piirangute on vaja jõuda venekeelse elanikkonnani ning nendega ka uute kriiside eel tööd teha, et inforuum oleks ühtsem. See eeldab pikaajalist tegevust, leides eelkõige kogukonnaliidrid, keda kuulatakse ja usaldatakse (sh mõelda venekeelsetele elanikele), samuti tuleb läbi mõelda suhtluskanalid ja -formaadid. Libauudiste vastu võitlemisel ei piisa tavapäraestest formaatidest, fakte tuleb esitada sama atraktiivselt nagu libauudiste tegijad jagavad enda infot.

224. COVID-19 järgselt koostati vaktsineerimise kava aastateks 2022-2023 (Sotsiaalministeeriumi veebilehel: <https://sm.ee/media/2818/download>), mis nägi ette uute lähenemiste ja kõneisikute leidmise, vaktsineerimise kampaaniate korraldamisel ning erasektori kaasamise. Eesmärgiks on lihtsad, korduvad ning sihtrühmale vanuselisel ja kultuuriliselt sobilikud sõnumid. Tervisekassa töötab koostöös teiste osapooltega välja süsteemse kommunikatsiooni, mis tutvustab erinevatele elanikkonna gruppidele vaktsineerimise kasulikkust.

225. Info vaktsineerimise kohta on avaldatud eesti, vene ja inglise keeles veebilehel vaksineeri.ee. Perearsti nõuandetelefon pakub muuhulgas COVID-19 vaktsineerimise osas täiendavat nõustamist ja infot. Nõustatakse eesti ja vene keeles, inglise keeles teenindatakse iga päev ajavahemikul 15:00-17:00. Veebileht <https://vaksineeriapteegis.ee/ru> on kättesaadav ka vene keeles. Riigiinfo telefon 1247 pakub ööpäevaringselt infot eesti, vene ja inglise keeles ning annab nõu olukordades, mille puhul ei ole ohus elu, tervis ega vara.

226. Ajutise kaitse saanud Ukraina sõjapõgenikele on tagatud muuhulgas COVID-19 testimine ning COVID-19 vaktsineerimine. Teave selle kohta on avaldatud eesti, vene, inglise ja ukraina keeles: <https://kriis.ee/>. Vaktsineerimisalast infot jagati vastuvõtukeskustes, meditsiinikeskustes ja tervisehoiuteenuse osutajate poolt, kes põgenikega kokku puutusid. Vajalik info tõlgiti ka ukraina keelde. 2024. aastal valmib kvalitatiivne uuring immuniseerimiskava vaktsiinidega hõlmatuse kohta ukrainlaste seas Eestis. Lisaks on käimas kvalitatiivne uuring eestlaste seas gripivaktsiiniga hõlmatuse osas, mh keskendutakse eraldi Ida-Virumaale. Töös on vaktsineerimise korraldust toetava tööriista projekt, mis kaardistab erinevad hõlmatust tõstvaid meetmeid, fookusgrupi intervjuud tehakse kultuuridimensioonide ekspordiga.

Artikkel 16

Haldusreformi mõju

Nõuandekomitee julgustab ametiasutusi tagama, et territoriaal- ja haldusreformides võetakse nõuetekohaselt arvesse rahvusvähemuste hulka kuuluvate isikute õigusi. Lisaks julgustab nõukogu ametivõime alustama vene vähemuse esindajatega dialoogi vene keele õpetamise üle 2017. aasta haldusreformiga hõlmatud piirkondades asuvates koolides ning minimeerima selle reformi negatiivset mõju.

227. Eesti territooriumi haldusjaotuse seaduse järgi tuleb territoriaalse korralduse muutmise käigus mh arvestada muudatuse mõju elanike elutingimustele, elanike ühtekuuluvustunnet, mõju avalike teenuste osutamise kvaliteedile, mõju demograafilisele situatsioonile jne.

Omavalitsuste ühinemiste käigus on seotud valla- või linnavalitsustel kohustus selgitada välja elanike arvamus ning tagada läbirääkimiste protsessi läbipaistvus ja avalikustamine.

228. Ühinemisleping ja selle lisad tuleb avalikustada nõutud viisil vähemalt kolmeks nädalaks, mis tagab piisava aja ühinemise läbiviimise tingimustega tutvumiseks. Seega on omavalitsuste ühinemisel tagatud elanikele info jagamine ja kaasa rääkimise võimalused (võrdselt, olenemata etnilisest kuuluvusest). Lõplikud otsused ühinemise osas ja edasises omavalitsuskorralduses teevad ühinevate omavalitsuste volikogud ja ühinemisejärgse omavalitsuse volikogu.

229. Venekeelne õpe toimub 2017. aasta haldusreformiga hõlmatud piirkondades (nt Peipsi järve äärsel alal) tänaseni. Haldusreform ei ole kaasa toonud piirkonna venekeelse hariduse vähenemist haldusüksuste liitmise tulemusena. Seda on eeskätt mõjutanud vanemate soov, et lapsed õpiksid üha enam vähemalt osaliselt eesti keeles ja eestikeelseid aineid. Sügisest 2024 algab eestikeelsele õppele üleminek ning kõigil lapsevanematel on õigus paluda oma lapsele emakeele- ja kultuuriõpet, kui on vähemalt 10 soovijat kooli kohta. Riiklikult on selleks välja töötatud valikainekava, mida koolid saavad kohandada sellele vastavalt, millist keelt õppida soovitakse.

Artikkel 17 ja 18

Piiriülene koostöö

Nõuandekomitee kutsub ametiasutusi üles tegema tihedamat koostööd rahvusvähemuste esindajatega nende piiriüleste kontaktide osas ning tagama, et nendele kontaktidele kehtestatud piirangud on proportsionaalsed ega takista põhjendamatult rahvusvähemustesse kuuluvate isikute juurdepääsu oma õigustele.

230. Aastatel 2021-2027 osaleb Eesti kuues Euroopa territoriaalse koostöö/Interreg programmis, mida finantseeritakse Euroopa Regionaalarengu Fondist. Programmid jagunevad piiriülese koostöö (Eesti-Läti ja Kesk-Läänemere), piirkondadevahelise koostöö (INTERACT, Interreg Euroopa, ESPON ja URBACT) ning riikidevahelise koostöö (Läänemere piirkonna) programmideks. Eesti-Läti ja Kesk-Läänemere programmist rahastatakse ka nõ pehmeid koostöötegevusi, milleks on võimalik rahastust taotleda. Abikõlbulikud taotlejad on riiklikud, regionaalsed ja kohalikud ametiasutused; avaliku sektoriga võrdustatud asutused; riiklikud organisatsioonid; valitsusvälised organisatsioonid; mittetulundusühingud ja sihtasutused.